

Богдан Червак

НАЦІОНАЛІЗМ

НАРИСИ

Київська міська організація ОУН

Богдан Червак

*Присвячується
батькові — ЧЕРВАКУ Остапу Васильовичу*

НАЦІОНАЛІЗМ НАРИСИ

Київ
Видавництво імені Олени Теліги
2007

ББК 63.3 (4УКР)64

Ч-45

Ч-45 ЧЕРВАК Богдан. НАЦІОНАЛІЗМ: Нариси. — К.:
Видавництво імені Олени Теліги, 2007. — 112 с.

ISBN 978-966-7601-94-2

У книжці розглядаються актуальні питання суспільно-політичного життя в країні, чимало уваги приділяється аналізу проблем, що виникли на сучасному етапі її розвитку, у внутрішній і зовнішній політиці Української держави.

Крім того, автор прагне допомогти читачеві краще зрозуміти місце і роль українського націоналізму як ідеології, що спрямована на утвердження принципів національного державотворення, формування в наших громадян патріотичного світогляду та активної життєвої позиції.

Книжка для тих, хто вірить у велику й успішну Україну.

ББК 63.3 (4УКР)64

Книжка вийшла за сприяння **Тараса Петренка**

ISBN 978-966-7601-94-2

© Червак Богдан. Текст, 2007

© Видавництво імені Олени Теліги.

Оригінал-макет, 2007

*Як можна інакше дивитися
на світ, як не з нутра власної нації?*

Юрій Липа

Вступ

Український націоналістичний рух у сучасній Україні, його організовані форми дуже часто трактуються як історичне явище, характерне для першої половини минулого сторіччя. Тим часом теорія і практика українського націоналізму адаптовані до політичних і суспільних реалій, а тому настав час осмислити тенденції і проблематику сучасного націоналістичного руху, що дасть можливість глибше збагнути сутність складних суспільно-політичних процесів, які переживає Українська держава.

На перший погляд, усі питання, пов'язані з теоретичними і практичними аспектами діяльності націоналістичного руху, вже давно осмислені в минулому сторіччі. Що більше, уже в незалежній Україні з'явилося чимало фундаментальних досліджень з історії, теорії та практики українського націоналізму, які не лише розкривають зміст поняття «український націоналізм», а й дають вичерпні характеристики усіх його аспектів, зокрема політичного, соціального, економічного тощо.

Проте реалії сучасної України, а точніше жорсткість політичного протистояння й відповідно намагання маніпулювати історичним минулим націоналістичного руху, його базовими світоглядними й ідеологічними принципами, змушують час від часу робити деякі уточнення, оскільки існує реальна загроза дискредитації українського націоналізму як складової суспільно-політичного процесу.

Це явище, зокрема, пов'язане із намаганнями частини впливового українського політикуму, який ніколи не ідентифікував себе з організованим націоналістичним рухом, взяти на озброєння окремі ідеологічні й політичні постулати націоналізму.

Першим так званим «українським націоналістом» став Президент України Леонід Кравчук. Правда, його заява, що президентом незалежної держави має бути націоналіст, віддзеркалювала бажане і аж ніяк не ілюструвала дійсність.

У 1999 році несподівано «українським націоналістом» став кандидат у Президенти України соціал-демократ Євген Марчук. Стрижнем його передвиборчих виступів було твердження про необхідність єдності нації як запоруки подолання соціально-економічної кризи. При цьому генерал Марчук позитивно висловлювався про героїчне минуле ОУН і УПА.

Від того часу інтерес до українського націоналізму не згасає. Яскравий приклад — останні парламентські й президентські вибори. «Переконаний соціал-демократ» Віктор Медведчук несподівано почав шукати «націоналістів» у своїй родині. Про «поміrkований націоналізм» говорить Володимир Литвин, «прагматичний» — Леонід Кучма, «економічний» — Анатолій Кінах. «Радикальною націоналісткою» стала Юлія Тимошенко.

Своєрідно трактувався український націоналізм під час останньої виборчої кампанії. У цьому плані характерною є стаття Михайла Грищенка «У пошуках втраченої ідеї», що її помістило Інтернет-видання «Українська правда», де автор намагається проаналізувати феномен президентської виборчої кампанії — вибух націоналізму, який, на переконання автора, дістав «друге дихання» і повернувся у «центр політичного життя». При цьому М. Грищенко робить висновок, що «наступ» націоналізму прямо пов'язаний з участю у виборчій кампанії Віктора Ющенка.

На нашу думку, мають рацію автори, які вказують на відродження націоналізму в контексті останніх виборів Президента України. Однак поверховим є твердження, що причиною цього явища є участь у виборчій кампанії Віктора Ющенка.

Так, чимало українців вважали, а подекуди й сьогодні вважають В. Ющенка «українським націоналістом». Через це й голосували за нього. Однак бажання частини населення Ук-

раїни бачити в лідері «Нашої України» «українського націоналіста» не вичерпує проблеми.

Передусім сам Ющенко ніколи не називав себе націоналістом і не ідентифікує своєї діяльності з ідеологією українського націоналізму. Треба відверто визнати, що ототожнення В. Ющенка з націоналізмом і націоналістами — результат застосування відповідних політтехнологій, які мали за мету, з одного боку, дискредитувати Ющенка на сході і півдні України, а з другого — позиціювати як демократа і центриста його головного опонента Віктора Януковича.

Популярність Ющенка значною мірою була зумовлена бажанням мати сучасного національного лідера, спроможного консолідувати націю й утвердити Україну як державу європейського зразка. Туга за таким лідером неодмінно переростає в тугу за націоналізмом, який у всі часи культивував ідею могутньої й самодостатньої держави.

У цьому плані влучно щодо листопадової революції в Україні висловився колишній радник президента США Картера Збігнєв Бжезінський: «Ми зараз спостерігаємо своєрідний драматичний шлюб між українським націоналізмом і українською демократією. Україна мала у своїй історії в минулому чимало потужних націоналістичних рухів, але далеко не всі з них були демократичними. Були також і демократичні рухи, але з дуже незначною групою прихильників. Зараз можна говорити про драматичне поєднання українського патріотизму, української тотожності й української демократії, свободи, лібералізму».

Отже, «вибух націоналізму» — явище, до певної міри, політтехнологічне, хоч зводити його виключно до спроб маніпуляції на виборах було б також великою помилкою.

Націоналізм у незалежній Україні ніколи не був у пошані в середовищі так званої владної еліти. У парламенті всіх скликань ніколи не було націоналістичної фракції. Жоден український урядовець не вважав за необхідне проводити націоналістичну політику. Обох українських президентів ха-

рактизували васальне ставлення до Росії і нездатність належно відстоювати національні інтереси.

Сьогодні носіями націоналістичної ідеї в Україні є кілька партій та громадських організацій, хоч сама ідея близька значній частині українського населення. І коли «верхи» не сприйняли націоналізму, то «низи» зберегли його енергію і силу. На відміну від балтійських країн, де націоналізм — «номенклатурний», в Україні він — «народний». Пригадаймо події довкола українського острова Коса Тузла. Наскільки патріотичною і радикальнішою була позиція громадян України стосовно неприпустимості будь-яких поступок Москви від офіційної постави Уряду й Президента.

Нинішні дискусії щодо націоналізму свідчать, що його ренесанс відбувається завдяки збільшенню соціальної бази тих, хто готовий сприйняти головні постулати націоналістичної ідеології. При цьому впадає у вічі, що «націоналістична філософія» стає надбанням тих, хто ще зовсім недавно вважав за необхідне всіляко відмежовуватися від «українського буржуазного націоналізму». Скажімо, невід'ємним атрибутом останніх виборчих кампаній є риторика стосовно визнання ОУН і УПА. Характерно, що на ортодоксальній негативній позиції залишаються виключно ліві сили. Решта — артикують позитивне вирішення проблеми.

Чому окремі державні мужі, представники ліберальних середовищ, так несподівано пройнялися «націоналізмом»?

Що вдалося досягнути українським націоналістам в сучасній Україні?

Врешті, що насправді являє собою український націоналізм?

Насамперед категорично можна ствердити: націоналістична фразеологія окремих представників нинішньої правлячої верхівки не є результатом її ідеологічних переконань. Звернення до «націоналізму» — результат усвідомлення геополітичних, економічних і політичних реалій. У сучасному світі, де політична й економічна конкуренція спроможні

відкинути будь-яку державу на узбіччя цивілізації, лише націоналізм, як опертя на власні сили, спроможний вберегти державу та її народ від цивілізаційної катастрофи. Це розуміють у світі. Це починають розуміти в Україні.

Якщо підсумувати досягнення націоналістичного руху впродовж минулого і початку нинішнього сторіччя, то передусім необхідно відзначити кілька принципових моментів.

Саме націоналізм спричинився до домінування ідеї незалежності України практично у всіх соціальних стратах суспільства. Власне він покінчив із комплексом національної меншовартості в середовищі українського політикуму, який тривалий час ідею незалежності України намагався підмінити пропагуванням різних концепцій «оновленого Союзу». У програмах усіх впливових сучасних партій ідея незалежності України уже не ставиться під сумнів, а трактується як невідмінна умова суспільного поступу.

Вагомим досягненням націоналістичного руху стала легімітація самої ідеї української державності. Не секрет, що після Акту проголошення Незалежності виникла спокуса розпочати історію незалежної України з 1991 року або ж показати її як етап трансформації УРСР. У 1992 році голова ОУН Микола Плав'юк передав Леонідові Кравчуку повноваження Президента Української Народної Республіки на вигнанні, що фактично легітимувало українську владу як спадкоємицю Уряду УНР. Саме після цього до підручників з історії повернувся «перший Президент України Михайло Грушевський», а свято Соборності — об'єднання УНР із Західно-Українською Народною Республікою перетворилося у державне.

В останні роки український націоналізм став могутнім чинником національної самоідентифікації. Так, незважаючи на соціальні негаразди, політичні та релігійні симпатії, радянське минуле й антиукраїнську політику влади в окремих регіонах, абсолютна більшість громадян, майже 80% від загальної кількості населення України, під час останнього Всеук-

раїнського перепису заявили, що вважають себе українцями.

За роки, що минули від перепису населення 1989 року, кількість українців зростає на 0,3%, а їх питома вага серед жителів України — на 5,1 відсоткових пункти.

Майже 70% відсотків населення України вважають українську мову рідною. Це на 2,8 відсоткових пункти більше, ніж за даними перепису 1989 року. Натомість російську мову визначили як рідну 29,6% населення, у порівнянні з минулим переписом населення цей показник знизився на 3,2 відсоткових пункти.

За даними опитування, яке у грудні 2006 року провів Інститут політики, дві третини респондентів (65%) пишуться тим, що вони є громадянами України, тоді як у грудні 2002 року таких було 49%. Помітне зростання відбулося в усіх регіонах країни: в Донецькій та Луганській областях з 39% до 60%, а у п'яти західних областях — з 59% до 79%. Серед молоді до 30-ти років пишуться громадянством у 2006 році в середньому 71%.

Наведені показники вказують, що більшість громадян України прагнуть жити в єдиній, соборній державі, вважають себе єдиним народом, який користується єдиною, власне українською мовою.

Цей феномен свідчить, що в незалежній Україні націоналістичний фактор із сили, що в минулому вела народ до незалежності, відтепер стає силою, що утверджує духовну міць нації, її споконвічне й законне прагнення не лише жити у власній державі, а й бути її господарем.

Націоналізм став не лише чинником необхідності відновлення історичної справедливості стосовно різних етапів національно-визвольного руху, а й спромігся зробити його фактором сучасної української політики. Яскрава ілюстрація — перипетії щодо відзначення 60-ї річниці так званої Волинської трагедії; суспільна дискусія щодо державного визнання ОУН і УПА; боротьба за відновлення історичної правди стосовно українських жертв Бабиного Яру; врешті — визнання Голодомору 1932–1933 років геноцидом української нації.

Що таке націоналізм?

Дуже часто люди, незнайомі або знайомі поверхово із теорією українського націоналізму, вважають, що для націоналістів поняття «нація» тотожне «етносу». Насправді це не так. Нація — суспільно-історичне явище, результат етногенезу — природної самоорганізації людства.

Стрижневим елементом «етногенезу» вважається етнос, або точніше — етнічна спільнота. Це своєрідна початкова стадія розвитку нації, що включає сукупність таких понять, як приналежність до роду, народність, культурна самобутність, відчуття спільної території, мови тощо.

Розвиток етносу призводить до появи нації — спільноти як вищої форми процесу етногенезу. Нація — це така стадія буття етносу, що у своєму розвитку досяг рівня, на якому усвідомлюється життєва необхідність створення власної незалежної держави як потреби усіх верств населення. А тому членами нації є громадяни, що вважають незалежну Україну своєю Батьківщиною та готові утверджувати її державність.

Нація — це природна, найбільш досконала форма людського співжиття, спільнота, що історично пов'язана вузлами спільної Батьківщини. Це усвідомлення історичної долі та постійне прагнення до спільного й суверенного життя.

«Неможливо збагнути логіку історичного розвитку людства без належного усвідомлення ролі нації. Нація була, є і буде незмінним джерелом і платформою прогресу на земній кулі. Все відбувається в нації, і нічого поза нею немає. Коли не стає однієї нації, простір після неї використовує друга. Але завжди основним принципом буття і розвою людського розуму на землі є нація», — так вважав один із ідеологів українського націоналізму Юрій Бойко.

Націоналізм — це передусім ідейний рух, система духовних цінностей, яка увібрала в себе досвід минулого, зокрема

вартості, що наголошують самотність народу та визначають його національний ідеал — здобуття, закріплення та розбудову національної держави як гаранта всебічного розвитку нації.

«Націоналізм є думка, воля і дія нації, спрямовані на розбудову незалежної держави на своїй етнічній території». Таке визначення націоналізму дає сучасний дослідник професор Анатолій Свідзинський.

Важливим теоретичним надбанням націоналізму є з'ясування ролі і місця людини в суспільстві.

Український націоналізм, зокрема, розглядає людину як основний елемент соціальних, економічних, культурних і політичних перетворень.

Прагнення нації до самореалізації безпосередньо залежить від свободи особистості. Але націоналізм не абсолютизує особистість і заперечує ідею її повної абстрагованості від спільноти, оскільки це призводить до анархії, втрати моральних основ.

«Націоналізм, що ставить в основу своєї діяльності добро цілої нації, пам'ятає, що стан цілого залежить від стану складників. І саме тому він мусить піклуватися про якнайбільший розвиток індивідуальних прикмет і окремих індивідів, і окремих індивідуалізованих груп. Індивіди, що складають націю, ніколи не можуть сходити на рівень засобу, вони завжди мають залишатися метою, щодо якої держава, суспільство в цілому, має свої обов'язки», — писав один із теоретиків націоналізму, визначний член ОУН Євген Онацький.

Спробуємо окреслити характерні ознаки сучасного українського націоналізму.

По-перше, націоналізм не можливий без відродження і плекання національної свідомості, відчуття історичної приналежності до рідної землі, національної честі і самоповаги. Інакше кажучи, будь-які політичні аспірації можна реалізувати лише за умови сформованої і консолідованої корінної

нації, яка єдина може виступити гарантом державної суверенності.

По-друге, націоналізм практикує чинну активність. Не може бути так, щоб там, де принижуються честь і гідність українця, паплюжаться українська мова, традиції, історія, не було адекватної постави української сили.

По-третє, націоналізм зорієнтований на «власні сили», й немає нічого спільного із намаганнями деяких політиків «запозичити» чужинські моделі розвитку України. Лише віра у свій народ, його геній і призначеність надає сили, оптимізму, динамізує розв'язки складних соціальних, економічних і соціальних проблем.

По-четверте, націоналізм наголошує на культурі «сильної» особистості, людини, яка власний розвиток пов'язує з процвітанням своєї нації і держави. Націоналізм утверджує суспільно важливі вартості, які ушляхетнюють людину та скріплюють основи спільноти.

По-п'яте, український націоналізм, як ідейний рух, спрямований на розбудову незалежної держави, утвердження духовної сили нації, її споконвічного й законного права не лише жити у власній державі, а й бути її господарем.

Дуже часто і справедливо наголошують «надпартійність» націоналізму як ідейного руху. Іншими словами, націоналізм виступає як інтегруючий світогляд нації, а не окремої групи, класу чи партії. За сучасних умов це означає, що відбулася демонополізація націоналістичної ідеології. Український націоналізм виходить на широкі обшири, які не знають партійних кордонів, він не завжди визнає історичну тяглість, тобто його адептами перестали бути лише націоналісти, причетні до традиційних націоналістичних структур. Націоналізм стає актуальним і залишає на узбіччі усіх, хто не здатен відповісти на виклики сучасності.

До питання про історію націоналістичного руху

Український націоналістичний рух як монолітна політична сила існував недовго. Власне, свій початок він бере в 1929 році, коли у Відні на Першому Конгресі Українських Націоналістів було створено Організацію Українських Націоналістів, яку очолив визначний державний і політичний діяч полковник Армії УНР Євген Коновалець. Діяльність ОУН під проводом Коновальця — найяскравіша сторінка не лише в історії націоналістичного руху, а й національно-визвольної боротьби українського народу. На цьому етапі свого розвитку націоналістичний рух досяг найголовнішого: було закладено ідейні і політичні засади боротьби за відновлення державності, а «українське питання» поставлено руба на міжнародній арені.

Смерть Є. Коновальця, який був ліквідований за особистим наказом Сталіна у 1938 році, нанесла сильний удар по єдності українських націоналістів і засвідчила наміри більшовицької агентури зробити все, щоб нейтралізувати вплив ОУН.

Уже в 1940 році стався перший розкол ОУН. Від ОУН відійшла група молодих націоналістів під проводом Степана Бандери. Останній очолив «Революційний Провід» — ОУН(р). Не вдаючись до аналізу його причин, сьогодні можна ствердити, що розкол не приніс політичних дивідендів жодній із сторін, натомість послабив вплив українських націоналістів на суспільно-політичне життя України та еміграції.

На переломі 1953—1954 років у середовищі ОУН(р) виник новий конфлікт. У його результаті в 1956 році утворилася Організація Українських Націоналістів за кордоном (ОУНз). Її перший голова, Лев Ребет, був ліквідований більшовицьким агентом Б. Сташинським у 1957 році. Згодом Сташинський знищив провідника ОУН(р) С. Бандеру.

Очевидно, що і другий розкол лише загострив протиріччя в середовищі націоналістів та став ще одним доказом причетності спецслужб більшовицької Росії, інших держав до розколу націоналістичного руху.

Треба віддати належне діаспорним провідникам усіх частин колись єдиної ОУН. Кожен із них докладав зусилля, щоб об'єднати розрізнений націоналістичний рух. Проте, слід визнати, ці зусилля не дали належного результату.

Водночас необхідно констатувати, що величезною заслугою усіх гілок ОУН є їх неоціненний вклад у здобуття Української державності. Можливо вперше в історії національно-визвольного руху було порушено згубну практику звинувачень за поразки наших державницьких устремлінь. Натомість національно-визвольний рух був спрямований виключно на боротьбу з ворогами українського народу. Так постали похідні групи ОУН, Українська Повстанська Армія, які на території України боролися з усіма окупантами. Конкретним результатом діяльності українських націоналістів було постання у 1939 році Карпатської України, створення у Львові Крайового Державного Правління, а в Києві Української Національної Ради, національних інститутів, які засвідчили прагнення української нації до власної державності. У повоєнний період саме українські націоналістичні організації надавали дієву допомогу дисидентському руху, займались виданням і поширенням заборонених в Україні книг, зберегли наукові, культурні та політичні осередки українства.

З висоти часу по-різному бачиться минуле ОУН. Для одних — це «колабораціонізм з ворогами», адже під час війни націоналісти не були союзниками Червоної армії. Для других — «розколи» й «ворожнеча», оскільки у 1940 році ОУН поділилася на «мельниківців» і «бандерівців». Для третіх — героїчний період національної історії, адже, окрім ОУН, в Україні тоді не існувало реальної політичної сили, здатної мобілізувати народ на здобуття власної держави.

Визнати рацію перших — це змиритися з історичною несправедливістю; других — зайвий раз підкреслити свою меншовартість. Рація третіх не потребує визнання. Адже йдеться про очевидне.

Однак історичне минуле ООН не слід пов'язувати лише зі збройною боротьбою українців за власну незалежність. «Живучість» націоналістичного руху закорінена у чітку систему світоглядних й ідеологічних принципів, власне, ідеологію українського націоналізму. Можна по-різному трактувати націоналізм, але не можна заперечити його основну рису: прагнення відстояти «своє», зробити це *своїми* силами й в ім'я *свого* майбутнього.

Альтернативою націоналізму може бути інтернаціоналізм, який нівелює своє, розчиняючи його в «нашому». Не випадково політична історія останніх ста років — це протистояння націоналізму й інтернаціоналізму. Й не треба бути апологетом національної ідеї, щоб переконатися, хто витримав іспит життям.

Проголошення у 1991 році Незалежності України стало одночасно тріумфом українського націоналізму й етапом, який започаткував нову якість його буття. Націоналізм перестав бути інструментом визволення нації. Він перетворився в інструмент будівництва держави.

Дмитро Донцов

Часто-густо як з огляду на історичну ретроспективу, так і на сьогодення суспільна свідомість може перебувати під впливом тієї чи іншої постаті, особистості, лідера тощо. Ми звикли, що початок і середина XIX сторіччя — це епоха Тараса Шевченка. Кінець XIX — початок XX — період, позначений печаттю духа Івана Франка, і т. д. Так-от, коли мова заходить про 30—40-ві рр. минулого сторіччя, то дуже часто надibuємо на формулювання — доба Дмитра Донцова.

Постать Д. Донцова була і залишається чи не найбільш контроверсійною. Виявилось, що донедавне ігнорування, замовчування та шельмування Донцова ще не є перепусткою для визнання його сьогодні. І хоч, без сумніву, нинішня ситуація з оприлюдненням праць Донцова, їхньою інтерпретацією, осмисленням виглядає значно краще, ніж декілька років тому, однак пристрасті довкола цієї постаті не вщухають.

Гортаючи сторінки українських часописів, публіцистичних видань, знаходимо щодо постаті Донцова абсолютно протилежні твердження. «Дмитро Донцов — лицар волі і думки, духа і чину, це колосальна особистість: живий приклад, живий докір, живий пострах. Він манить багатьох, але багатьох відлякує», — так характеризує Донцова В. Іванишин у своїй книжці «Нація. Державність. Націоналізм». А ось абсолютно протилежне судження, і, що цікаво, взяте воно не з якогось компартійного архіву, а неначе з національного часопису «Сучасність»: «Іншим зовсім джерелом неофашизму є «донцовщина» — еміграційна спадщина ідеолога так званого «інтегрального» націоналізму Дмитра Донцова. Його твори заповнюють духовний вакуум комсомольських душ і непогано прищеплюються до корінців, належачи до спорідненої тоталітарної ідеології». Схоже на те, що цитат, подібних до останньої, стає все більше. На Донцова чіпля-

ють гріхи, як на ялинку іграшки. Ним лякають, від нього застерігають і відхрещуються, з труднощами з'являються його твори в незалежній Україні.

До речі, критикували Донцова завжди: іноді справедливо, а в більшості випадків — упереджено. Відомий виступ проти Донцова Володимира Винниченка, який, правда, чесно признавався, що жодної статті Донцова не читав, але висновок робив, що вони є шкідливими. (Винниченко В. Заповіт борцям за визволення. — Київ, 1991.) Усю немічність такого критиканства добре підмітив славетний Євген Маланюк, коли у 1958 році в одній із статей писав: «І даремно думають наївні, що «націоналізм», «донцовщина» чи просто «фашизм» Донцова можна спровадити до хохлацько примітивної формули чи гасла в стилю отого «щастя крови і ножа», що ним перманентно оперують «ревізіоністи» (зазвичай бувші «донцовці») і «критики» в більшості, на жаль, не співмірно дрібні з критикованим об'єктом».

Мета пропонованого викладу крізь призму деяких, як на нашу думку, необгрунтованих випадів супроти Донцова, — наблизитися до справжнього розуміння його ролі й місця в нашій історії та суспільно-політичній думці. У цьому викладі свідомо робимо посилання на людей відомих і авторитетних.

Дмитро Донцов народився 17 серпня 1883 року в місті Мелітополі. Початкову освіту здобував самотужки, в родинних умовах. У 1900 році вступив до Петербурзького університету. Закінчив навчання у Відні. Деякий час Донцов — член УСДРП. З початком Першої світової війни порвав із соціалістичними ідеями, а своїм рефератом «Сучасне політичне становище нації і наші завдання» (1913 р.) обгрунтував необхідність повної сепарації України від Росії. У 1917 році Донцов здобув ступінь доктора юридичних наук. У 1918 році брав участь у діяльності Партії Хліборобів-Демократів, працював головою Телеграфічного Агентства. У 1919 році виїхав до Відня, а згодом, у 1922 році, — до Львова. У Львові Донцов редагував журнал «Заграда» — орган Ук-

раїнської Партії Національної Роботи та «Літературно-науковий вістник» (згодом «Вістник»).

З початком Другої світової війни Донцов емігрував до Великобританії, де редагував часопис «Український клич». Пізніше перебрався за океан, жив у США, Канаді. Зокрема, в Канаді він активно зайнявся літературною та публіцистичною діяльністю. Вийшло друком кілька його книжок: «Хрестом і мечем», «Дві літератури нашої доби», «Правда прадідів великих», «Поетка вогняних меж» (Олена Теліга) тощо.

Помер Д. Донцов 30 березня 1973 року в Монреалі.

Донцову закидають непослідовність, нестабільність у політичних поглядах та переконаннях. Спектр такої непослідовності широкий: від соціал-демократизму до фашизму чи націонал-соціалізму. Справді, Донцов був непослідовний, його погляди дійсно пройшли еволюцію, ця еволюція була складною, неоднозначною, але він ніколи не відходив від головного — ідеї незалежності України. Та й чи варто принцип «непослідовності» або «нестабільності поглядів» ставити будь-якому мислителю за провину. Непослідовним також був Іван Франко: учень соціаліста-космополіта М. Драгоманова пережив не менш складну еволюцію, проявивши при цьому і непослідовність, і нестабільність у поглядах. Та все ж Франко назавжди залишиться Мойсеєм українського народу.

Ідеї Донцова ставляться під сумнів з огляду на їх так звану агресивність, войовничість, нетерпимість, недемократичність, мовляв, такі ідеї спроможні виховати людину-фанатика, в якій «воля до життя» — вирішальний фактор і стимул для боротьби. А де ж засада адекватності часові? Європа за життя Донцова — це суцільний згусток антидемократичних, мілітарних та імперіалістичних режимів (Німеччина, Іспанія, Італія, СРСР), які, мов хижі звірі, намагалися побороти один одного. Цікаво, як за таких умов, зберігаючи демократичність, виваженість, толерантність, пацифізм, можна було вижити Україні й українцям? Звісно, що це питання є риторичним. То чи справедливий такий закид Донцову?

Дуже часто критикують донцовську концепцію провідної верстви, мовляв, навіть сам Донцов наголошував на її недемократичності. Це правда. Як правда і те, що прикметами такої провідної верстви мали стати «шляхетність, благородство», «мудрість», «мужність». За умов боротьби і, відповідно, смертельної небезпеки, за ким піде народ — за шляхетними, мудрими і мужніми чи демократичними? Відповідь, думаємо, очевидна.

Кажуть, Донцов неправильно оцінив рушійні сили суспільства, тобто робив ставку виключно на селянство, недооцінюючи роль інтелігенції. І це правда. Але пригадаймо історію. Коли на зламі століть в Європі під натиском національно-визвольних революцій народжувалися молоді національні держави, то лише в Україні жодна політична партія не наважилася підняти гасло самостійності України. Як виняток — світла постать Миколи Міхновського, голос якого загубився тоді у словоблудді демократів, соціалістів, соціал-демократів та інших «інтелігентів». То на кого мав робити ставку Донцов? Він піддав жорсткій критиці антинародні дії української інтелігенції, тим самим розбудив її, нагадав — у чому її призначення.

Роблять закид Донцову, що він послідовно надавав пріоритет ірраціональним факторам: романтизму, догматизму, фанатичній вірі. З цього приводу процитуємо думку Юрія Пундика, одного з ідеологів ОУН: «Емоційна переконливість цих ідей запалювала читачів, тим більше, що Донцов ставив наголос на протиставлення інстинкту розумові... Коли ж до цього додати темперамент його пера, його динаміку, категоричність, безкомпромісовість — так або ніякого «але!» — наголос на емоції з відкиданням логічно-розумового доказування (бо чи ж треба доказувати, що добро є добро, а зло є зло?) — то нічого дивного, що писання Донцова стали для української молоді на Західних Українських Землях наче Святим Письмом. Ідеї українського націоналізму врятували її від гачка комуністичної пропаганди українською мовою, на-

дихнули її і навіть старших вірою в українську справу і дали ідейно-політичну базу під масовий підпільно-революційний і повстанський рух Другої світової війни». До цих слів годі щось додати.

Ще одна деталь. Критики Донцова часто наголошують, що його ідеї зазнали краху, позаяк рушійною силою світового прогресу є демократична ідеологія, яку поборював Донцов. Але ж Донцов мріяв бачити Україну незалежною державою і всякий поступ розглядав крізь призму лише цієї мети. Тут доречно нагадати слова Дмитра Андрієвського, ідеолога ОУН, учасника Першого Конгресу Українських Націоналістів: «Національна ідея з постулатом державності для кожного українця мусить бути безоглядним імперативом» (Політика націоналізму // Розбудова нації. — 1930. — Ч. 7—8). Згодом цілком логічний висновок зробив згадуваний уже Юрій Пундик: «Націоналізм є рушійною силою духово-культурного розвитку і політичного життя». Пундик проблему бачить «не як цю силу приборкати й зліквідувати, а радше, як її спрямувати й використати для розгорнення всієї її енергії для дальшого людського прогресу» (Український націоналізм. — Париж, 1966). Отже, для патріота рушійною силою є не демократична ідея чи ідеологія, а національна ідея — націоналізм.

Кажуть, Донцов плекав свої ідеї, беручи до уваги думки «чужих» західноєвропейських дослідників-мислителів, а тому-то його ідеї не можуть прижитися на рідному ґрунті. Таке твердження є правильним наполовину. Донцов справді посилався на такі імена, як Ніцше, Ферер, Уорд, Морас, Спенсер, Шопенгауер, Бокль, Шпенглер, Стендаль та ін. І це говорить про його блискучу ерудицію, начитаність, справді європейський рівень освіченості. Нагадаємо, починаючи від середини 20-х років ХХ сторіччя, у період так званої літературної дискусії, кращі сини України М. Хвильовий і М. Зеров послідовно доводили змосковщеному обивателю необхідність орієнтації на «психологічну Європу» (М. Хвильо-

вий), бо українська нація — це європейська нація. Наші культура, література, мистецтво, економіка силою геополітичних, світоглядних, національних пріоритетів мають розвиватися в єдиному європейському річищі. Відомий ідеолог українського націоналізму Ю. Бойко з цього приводу писав: «Українські націоналісти не зв'язують себе приналежністю до певної системи філософських поглядів, вони переконані, що визволений український народ у власній державі силами найкращих своїх інтелектів створить власну національну філософію. Але українські націоналісти стоять на загальних засадах новітньої європейської ідеалістичної філософії». (Бойко Ю. Шлях нації. — Париж — Київ — Львів, 1992). Донцов мислив європейськими масштабами, він значно підніс рівень нашої філософської думки, зіставив її з вершинними здобутками Заходу. Але суцільного захоплення Заходом у нього ніколи не було. Навпаки, домінантою завжди був традиціоналізм. Донцов закликав черпати ідеї, снагу, ідеали виключно зі свого національного минулого: «Нація — це щось більше, як ті, що хочуть сьогодні робити її історію. Се велика спільнота тих, що живуть, і тих, що жили. Ці останні — далеко численніші від перших і — не все від них дурніші. Вони не щезли навіки з нашого життя. Сходячи з історичної арени, вони заповіли дітям і внукам свої погляди, ідеї, цілі, які здійснюють звичайно не одною генерацією. Борючись і вмираючи за національний ідеал, як вони його розуміли, вони, сі мерці, лишили нащадкам велику кількість мрій, поривів, величезну силу колись активної молоді генерації, що може помацки, але вперто просувала до досягнення національної мети, цілу симфонію ідей, в яких вразливе вухо знайде свій сенс: ряд відірваних натяків, з яких думаючий політик випровадить ідеал нації, як математик із незрозумілих неуків знаків — ясне для всіх рішення задачі». (Донцов Д. До старих богів // Націоналіст. — 1992. — Ч. 2).

Ще раз про послідовність. Мало хто з наших мислителів так послідовно й аргументовано обстоював необхідність ан-

тимосковського наставляння, тим самим виробляючи в суспільстві стійкий імунітет супроти Росії. За браком місця назвемо лише декілька його праць на згадану тематику: «Модерне москвофільство» (1913), «Міжнародне положення України і Росії» (1918), «Росія чи Європа» (1936) та багато інших.

Необхідно також відзначити, що не завжди мають рацію і деякі апологети Донцова, коли називають його «основоположником» чи «батьком» українського націоналізму. Першим, хто означив головні аспекти модерного українського націоналізму, був М. Міхновський, який на початку минулого століття виклав сьогодні вже традиційні його кличі. Над світоглядними та ідеологічними засадами українського націоналізму у свій час працювали такі талановиті мислителі, як Ю. Липа, В. Липинський, М. Сціборський, В. Мартинець, Є. Онацький, Л. Ребет, С. Ленкавський, О. Ольжич, Ю. Пундик, М. Сосновський та ін. А тому зводити український націоналізм виключно до Донцова було б неправильно. Значимо і те, що Донцов ніколи не був членом ОУН і що твори його інколи критикували провідні діячі ОУН. Це також легко пояснити. У своїй цілості націоналістичний рух (найвпливовішим репрезентантом якого завжди була ОУН) є триаспектний, тобто діє і розвивається у трьох площинах: світоглядній, програмовій та чинній. Донцов, силою обставин, репрезентував лише одну складову — світоглядну. Тому не завжди його твори годилися як програма дій і не могли бути політичним рецептом на всі випадки боротьби. Донцов виховував патріотів, ОУН вела їх на боротьбу. Має рацію Дмитро Андрієвський (чию цитату наводить Ю. Пундик у своїй праці «Український націоналізм»), коли говорить про те, що для малопідготовленого і безкритичного читача ідеї Донцова можуть бути такими ж небезпечними, як лезо в руках дитини. Але націоналізм — це не забавка для дітей. Націоналізм ставить високі вимоги до кожного, хто сповідує його ідеологію, а особливо коли йдеться про царину духа.

Викладене нами бачення ролі та місця Донцова в ідейній спадщині нації, звісно, не може бути вичерпним. Зокрема, ми не торкалися питання актуальності його творів. Окремої розмови заслуговує тема: Д. Донцов — літератор, критик, журналіст. Осмислення постаті Донцова ще попереду. Та довіримося Євгенові Маланюкові, українському поетові, патріотові, який особисто знав Донцова і який писав: «І, всупереч злосливо висмикуваним тепер цитатам з ранніх статей Донцова, одне можна ствердити: дух, яким наповнений дорібок Донцова, залишається незмінним, без огляду на ті організаційно-ідеологічні (переважно термінологічні) костюми й маски, які накидала доба». І далі: «... Часом аж страшно стає на саму думку: а що якби отого «чорнявого студента» з Таврії забракло на початку 20-х років двадцятого століття..?» А таки не забракло.

Микола Сціборський

У сучасній українській публіцистиці, коли мова заходить про теоретичну спадщину українського націоналізму, дедалі частіше згадується ім'я Миколи Сціборського. Його фундаментальну працю «Націократія» розглядають як наріжний камінь у системі державотворчих засад українського націоналізму. У плані розвитку суспільно-політичної думки 30—40-х років ХХ сторіччя «Націократія» М. Сціборського стоїть в одному ряді з «Націоналізмом» Дмитра Донцова, «Призначенням України» Юрія Липи та філософськими трактатами Юліяна Вассіяна.

М. Сціборський народився 28 березня 1897 року в Житомирі. Активний учасник національно-визвольних змагань періоду Української революції доби Української Народної Республіки. Служив у кінноті Армії УНР, підполковник. Після поразки УНР М. Сціборський був інтернований до Польщі. Закінчив у Подєбрадах Українську Господарську Академію.

У націоналістичний рух М. Сціборський прийшов як один із провідних діячів Легії Українських Націоналістів. У Легії на високому рівні була поставлена ідейно-пропагандистська робота. Організація видавала часопис «Державна Нація», в якому плідно співпрацювали такі велети духа, як Євген Маланюк і Леонід Мосендз. З прихильністю до Легії ставилася Олена Теліга. Працюючи в Легії Українських Націоналістів, М. Сціборський брав активну участь у підготовці Конгресу Українських Націоналістів як об'єднавчого форуму всіх діючих на той час націоналістичних організацій. На самому Конгресі, який відбувся у Відні 1929 року, М. Сціборського було обрано до президії, він також виголосив два реферати на теми аграрної та торгівельної політики. За пропозицією Євгена Коновальця М. Сціборського одностайно було обрано до першого Проводу Українських Націоналістів (ПУН).

У серпні 1941 року М. Сціборський як референт пропаганди ПУН разом із Омеляном Сенником, членом ПУН, у складі Похідної групи ОУН вирушає в Україну. На той час Голова ПУН-ОУН полковник Андрій Мельник призначає О. Ольжича керівником ОУН на українських землях. М. Сціборський і О. Сенник мали допомагати О. Ольжичу в реалізації його планів щодо налагодження державного життя в Києві. М. Сціборський разом із О. Сенником загинули 30 серпня 1941 року внаслідок терористичного акту, здійсненого членами ОУН (р). Похований у Житомирі.

М. Сціборський є автором ряду ґрунтовних праць з теорії та практики українського націоналізму, зокрема: «Робітництво і ОУН», «Націократія», «Національна політика більшовиків в Україні», «Земельне питання», «Україна в цифрах», «Сталінізм» та ін.

«Націократія» — це політологічна студія, предметом для аналізу якої є різні суспільні устрої: демократія, соціалізм, комунізм, фашизм, диктатура, власне націократія. Кристалізація ідейних засад українського націоналізму була неможлива без осмислення панівних на той час ідеологій, глибокого аналізу суперечностей, які на початку минулого сторіччя призводили до катаклізмів, що проявилися у формі революцій та воєн.

Погляди М. Сціборського на демократію та її роль і місце в системі актуальних завдань українства сповна можна збагнути лише в контексті тієї реальності, в якій перебував національно-визвольний рух. Недавня поразка демократичного Уряду УНР саме і була зумовлена ігноруванням національних інтересів на догоду демократії. На думку Сціборського, демократія з її парламентаризмом та економічним лібералізмом породила зростаючу боротьбу політичних, класових, господарських інтересів, призвела до створення чисельних партій, груп і фракцій, які, використовуючи політичну свободу, прагнули мати якнайбільший вплив на державне управління, до того ж «мало оглядаючись на загальні національні інтереси». А саме це спонукало до

висновків про непристосованість демократії до реального життя. Суголосність цих думок із сьогоденням — очевидна.

При цьому слід зауважити, що сучасні європейські демократичні інститути якраз ефективно забезпечують баланс національних пріоритетів із засадами демократії.

Саме слабкістю демократії, на думку Сціборського, можна пояснити появу комунізму, «ще глибшого падіння», де проявляються «сили стихійних, руїнницьких інстинктів, загрожуючи цілковитою катастрофою», а також націоналізму, «здорового відруху», здатного до оновлення і скріплення «індивідуальних і громадських первнів».

Аналізуючи комунізм і соціалізм, М. Сціборський виявляє ті їх сторони, які вже наприкінці ХХ сторіччя зумовили занепад комуно-соціалістичної ідеї та породженого нею «соціалістичного табору».

Передусім недосконалою виявилася економічна доктрина соціалізму, яка завжди його теоретиками рекламувалася як революційна, порівняно з капіталістичним способом виробництва. Так, схема Маркса про концентрацію капіталу та закономірну пролетаризацію суспільних мас є лише правильно відчутим симптомом, а не логічною закономірністю. На практиці відбувається диференціація капіталу між зростаючим числом власників, а боротьба робітництва з капіталістичним визиском, модерне соціальне законодавство, державний контроль виробництва призводять до зростання матеріального і культурного рівня робітничого класу.

Та основна причина краху соціалізму і комунізму — матеріалістична і раціоналістична природа цих явищ. Духовне спустошення, антирелігійність, збайдужілість — це наслідок комуно-соціалістичних теорій.

Закономірно, що в Європі раз у раз почали про себе заявляти так звані ревізійні сили в уособленні соціал-демократичних течій, котрі всіляко намагалися адаптувати вчення Маркса до нових реалій, які, і це було очевидно, перекреслювали традиційні марксистські догми.

Саме як протиставлення опортунізму й ревізіонізму в рядах соціалістів зародився комунізм. І хоч «в площині світоглядній і теоретичній — комунізм і соціалізм між собою то-тожні», Сціборський вважав за необхідне виділити аналіз комунізму в окремий розділ.

Передусім для комунізму властивий непримиренний фанатизм. Коли соціал-демократія, визнаючи теоретичні постулати соціалізму, все ж на практиці їх ігнорувала, то «комунізм постановляв здійснювати їх негайно, терористичними методами соціальної революції». Однак комуністичні теорія і практика приречені на поразку, оскільки ігнорують духовні первні, без яких неможливо реформувати суспільство. Комуністичний рух за своєю природою є «самодегенераційним». Підсумовуючи, Сціборський зазначає: «Руїнницький зміст комунізму лежить у його світогляді. Пояснюючи усі вияви життя самим діянням матеріалістичних факторів, здигаючи на п'єдестал дикунського обожнювання матерію, брутально попихаючи ногами різноманітний світ ідей і зводячи ряд найважливіших проблем і вимог людського духа до рівня «контрреволюції» — комунізм обездуховлює, каструє й обмежує в творчих спроможностях той фактор, що в дійсності є передумовою всякого поступу: живу людину».

Предметом детального аналізу є також фашизм. Зазначимо, що в «Націократії» М. Сціборський розглядає італійську модель фашизму, коли ще не існувало фашистських теорій про «вищість» арійської раси. А тому, намагаючись бути максимально об'єктивним, він відзначає досягнення італійського фашизму, які проявилися насамперед у його спроможності сконсолідувати тодішнє італійське суспільство, а також вивтворити ефективну господарську і соціальну системи. Але вже у 1935 році, коли існувала реальна спокуса використати ідеологію фашизму для активізації національно-визвольних процесів, М. Сціборський розгледів у фашизмі цілий ряд негативних моментів і тим самим обумовив необхідність власної національної ідеології. Зокрема, він застерігав від

надмірного захоплення фашистською диктатурою, оскільки вона «не є для фашизму тимчасовою метою правління, введеною в основний елемент державного устрою», а для майбутньої Української держави це не прийнятне. Пізніше на сторінках різних видань М. Сціборський застерігав широкий загал перед загрозою, що містить у собі ідеологія фашизму, застерігав українських політиків від можливих негативних наслідків орієнтації на фашистську Німеччину.

П'ятий розділ «Націократії» присвячений проблемі диктатури, яка була тоді надзвичайно актуальною і, здається, такою залишається сьогодні. Диктатура, за Сціборським, — «не є тоталітаризмом». Навпаки, «перманентна диктатура» — це навіть не форма нормального державного устрою. «Вся історія політики не знає прикладу, щоб диктатури — задержуючись довше, ніж того вимагає доцільність, що їх зрджує, — являлися режимами будуючими. Навпаки, вони завжди тягли за собою катастрофи, що надовго стримували дальший суспільний розвиток».

Грунтовний і прискіпливий аналіз суспільних ідей, політичних устроїв приводить Сціборського до необхідності ще раз ствердити принципову засаду українського націоналізму: «Свідомий історичних традицій нашої нації, особливостей її сучасної структури та прийдешніх завдань її всебічного розвитку — український націоналізм буде устрій України на власних оригінальних націократичних основах».

Визначаючи націю як найвищу суспільну вартість, а національну державу як запоруку всебічного і гармонійного розвитку нації, М. Сціборський обґрунтовує власну концепцію майбутньої Української держави.

Націократичний зміст Української держави забезпечить створення «потужної й великої держави, що в стані була кожночасно — через свою внутрішню скріпленість і зовнішню активність — найкраще здійснювати завдання Української Нації та захищати її інтереси перед іншими

націями... Це конструктивне завдання націоналізм освячує в гаслі: держава вище класів і партій!»

Основою суспільно-виробничої і політичної структури націократичної держави є селянство, робітництво та інтелігенція. Соціально-економічна засада націократії — державний синдикалізм, який заперечує принцип класової боротьби та «право окремих соціальних груп на монопольне панування в державі й на експлуатацію суспільства». На практиці державний синдикалізм — це зумовлене розвитком господарської спеціалізації об'єднання людей, зайнятих виробництвом у певній господарській галузі, для охорони їхніх професійних інтересів.

М. Сціборський був прихильником національної диктатури як форми політичного устрою для перехідного періоду, що здебільшого сповнений об'єктивних і суб'єктивних труднощів. У «Націократії» також викладені адміністративні основи Української держави, згідно з якими Україна — це національна держава з чітким розподілом влад на законодавчу, виконавчу і судову, жорсткою централізацією в управлінні та визначенням прав і обов'язків громадян.

Аналіз головного твору М. Сціборського дає підстави зробити висновок: ідеологія українського націоналізму дає адекватні відповіді на актуальні завдання у сфері державотворення, а свої економічні, політичні, правові моделі конструює на основі принципу національної солідарності та пріоритету національних інтересів. Ідеї М. Сціборського не суперечать нормам будівництва демократичного суспільства, а є лише максимально адаптованими до тогочасного політичного контексту. Сьогодні наріжні ідеї «Націократії» є ефективним чинником у розбудові Української держави.

Націоналісти в незалежній Україні

На початку 90-х років минулого сторіччя націоналістичні організації, проводи яких перебували за кордоном, поступово відновили свою діяльність в Україні. У 1993 році Міністерство юстиції зареєструвало громадську організацію ОУН під проводом Миколи Плав'юка. Також з'являється політична партія Конгрес Українських Націоналістів (КУН) під проводом Слави Стецько.

Крім згаданих об'єднань, про свою причетність до націоналізму задекларувала низка інших партій і громадських організацій. Всеукраїнське об'єднання «Державна самостійність України» (ДСУ), Соціал-Національна Партія України (СНПУ), Українська консервативна республіканська партія (УКРП), УНА-УНСО — це далеко не повний перелік тих, хто претендував на роль «націоналістичного фактора» в українській політиці.

Впродовж усього часу націоналісти шукали форму, що може консолідувати націоналістичний рух.

Восени 1993 року Міністерство юстиції зареєструвало політичну партію «Організація українських націоналістів в Україні (ОУНвУ)». Кістяк партії склали члени ОУН(р), які діяли лише в Україні, здебільшого були репресовані й не погоджувалися з політичною практикою проводу революційної ОУН. ОУНвУ задекларувала благородну мету: об'єднати націоналістичний рух. Однак це була безуспішна спроба. Що більше, ОУНвУ пережила низку розколів, а найбільшим її «досягненням» стала підтримка блоку «Народний рух України за єдність», в народі «третій рух», під керівництвом Богдана Бойка та активна протидія обранню Президентом України Віктора Ющенка.

Черговою спробою консолідувати націоналістів стало створення у 1998 році політичного блоку «Національний фронт», основу якого склали Конгрес Українських

Націоналістів, Українська республіканська партія та Українська консервативно-республіканська партія. Блок не здолав 4% порога на виборах до парламенту. Серед причин називали відсутність «мельниківського крила» та жорстке протистояння з Народним рухом України.

У червні 2003 року на XVI Великому Зборі Українських Націоналістів була оприлюднена Декларація про єдність націоналістичних сил. Свій підпис під документом поставили Голова ОУН Микола Плав'юк, голова СНПУ Ярослав Андрушків та провідник Всеукраїнської громадської організації «Тризуб» ім. С. Бандери Василь Іванишин.

Декларація не розв'язала проблеми консолідації українського націоналістичного руху, проте засвідчила наміри націоналістів, що перебувають у різних організаціях, виступити консолідованим об'єднанням.

Наступним кроком на шляху єдності націоналістичного руху стало спільне звернення ОУН та ОУН(р) з нагоди 75-ї річниці створення Організації Українських Націоналістів. У зверненні не лише відзначається величезна заслуга ОУН у здобутті Української держави, а й підкреслюється, що націоналізм залишається «єдиною об'єднуючою силою, що стоїть на сторожі інтересів українського народу».

Що не змогли зробити політики, частково зробило Міністерство юстиції. Зокрема, проведена Міністерством юстиції перереєстрація значно просіяла реєстр націоналістичних партій. На сьогодні, фактично, лише КУН (голова Олексій Івченко) і ВО «Свобода» (колишня Соціал-національна партія України, нині голова — Олег Тягнибок) репрезентують націоналістичне партійне середовище, що, очевидно, сприяє об'єднувчим процесам.

25 травня 2004 року голови ОУН, ОУН(р), КУН і ВО «Свобода» оприлюднили заяву «Єдність — запорука перемоги!», в якій заманіфестували намір об'єднати український націоналістичний рух, перетворити його в сучасну й впливову політичну силу.

Це перший документ в історії новітнього націоналістичного руху, під яким стоять підписи лідерів найвпливовіших націоналістичних партій і громадських організацій — Миколи Плав'юка, Андрія Гайдамахи, Олега Тягнибока та Олексія Івченка. Ось його зміст:

«Ми, голови українських націоналістичних організацій та партій, а саме: Організації Українських Націоналістів, Організації Українських Націоналістів (революційної), Конгресу Українських Націоналістів та Всеукраїнського об'єднання «Свобода» висловлюємо занепокоєння щодо майбутнього Української державності.

На жаль, за роки незалежності Україна так і не стала національною державою української нації. Орієнтація вищого керівництва держави на Росію, про що свідчить намагання втягнути нашу країну в ЄСП; соціальне розшарування і, як наслідок — масовий виїзд українців за кордон; наступ на українську мову, книжку і культуру, це свідчення неспроможності нинішньої влади забезпечити майбутнє України як суверенної, національної й демократичної держави.

У 2004 році в Україні з'явився шанс змінити стан речей. Таким шансом є вибори Президента України. Українські націоналісти переконані, що єдиним реальним претендентом на перемогу на виборах від національно-патріотичних сил є Віктор Ющенко. У зв'язку з цим ми закликаємо членство наших організацій активніше включитися у роботу структур блоку Віктора Ющенко «Наша Україна». Водночас під час виборчої кампанії українські націоналісти повинні зробити все, щоб ідейні засади українського націоналізму утверджувалися у повсякденному житті.

Ми також усвідомлюємо необхідність, що прийшов час консолідувати український націоналістичний рух. З цією метою ми заявляємо про створення робочої групи, яка в короткий термін має опрацювати ідеологічні та політичні засади об'єднання українського націоналістичного руху.

Очевидно, що ідейною основою такого об'єднання стане український націоналізм, що його виплекала ОУН та її провідні ідеологи.

Разом з цим український націоналістичний рух має стати сучасною політичною силою, вагомим чинником суспільно-політичного життя держави.

Ми переконані, що в цей складний для нашої країни час українські націоналісти об'єднують свої сили, адже єдність — запорука нашої перемоги».

Черговим випробуванням для структур націоналістичного руху стали парламентські вибори 2006 року. Задовго до офіційного початку виборчої кампанії чотири націоналістичні організації — ОУН під проводом Миколи Плав'юка, ОУН(р) під керівництвом Андрія Гайдамахи, Конгрес Українських Націоналістів (голова Олексій Івченко) та Всеукраїнське братство ОУН-УПА (голова Михайло Зеленчук) підписали заяву про створення нового громадсько-політичного об'єднання «Національний вибір». В оприлюдненому у ЗМІ документі зазначалося:

«Вереснева криза та подальший розвиток політичних процесів в Україні оголили тенденції, що становлять загрозу стабільності, добробуту українського суспільства та національній сутності Української держави.

У період кучмізму, коли безкарно грабувалися національні багатства України, своєї впливовості набули олігархічні бізнесово-політичні угруповання. На жаль, і сьогодні вони негативно впливають на суспільно-політичне, соціально-економічне та культурно-духовне життя держави.

Напередодні парламентських та місцевих виборів 2006 року вітчизняні олігархи намагаються зберегти свої позиції у всіх структурах державної влади. При цьому бізнесові кланові інтереси вузького кола осіб ставляться вище інтересів Української Нації і держави.

Це призводить до подальшого зубожіння українського народу, посилення процесів русифікації та розмивання ос-

нов української культурної ідентичності. Не припиняються спроби втягнути Україну в оновлене московське ярмо — так званий ЄЕП.

Організований український націоналістичний рух завжди стояв на сторожі інтересів Української Нації. Зважаючи на загрози, які постали перед нею сьогодні, Організація Українських Націоналістів, Організація Українських Націоналістів (революційна), Конгрес Українських Націоналістів та Всеукраїнське Братство ОУН-УПА заявляють про свій намір консолідувати зусилля у відстоюванні українських національних інтересів в усіх сферах життя держави.

З цією метою заявляємо про створення громадсько-політичного об'єднання національно-патріотичних сил «Національний вибір».

Вважаємо, що це об'єднання може стати основою передвиборчого національно-патріотичного блоку. Закликаємо українські патріотичні сили об'єднатися довкола ідеалів розбудови Української Нації та становлення міцної, заможної і справедливої Української Національної Соборної Держави».

Згодом об'єднання «Національний вибір» стало активним учасником виборчого процесу. Зокрема, у складі блоку «Наша Україна» його представники взяли участь у виборах до Верховної Ради. В Західній Україні «Національний вибір» зумів привести до органів місцевого самоврядування не один десяток українських націоналістів.

Проте, крім «Національного вибору», у виборчу кампанію 2006 року активно включилися інші націоналістичні організації. Так, Всеукраїнське об'єднання «Тризуб» ім. Степана Бандери випробовувало свої сили у блоці з «Народним рухом України за єдність». Самостійно пішли на вибори Всеукраїнське об'єднання «Свобода» та УНА-УНСО.

Результат такої «багатовекторності» був вкрай негативний для націоналістичного руху, оскільки жодному із його суб'єктів так і не вдалося сформуванати в парламенті націоналістичну фракцію.

Незважаючи на це, лідери націоналістичних організацій не приховують, що питання влади й надалі залишається принциповим. В одному з інтерв'ю голова ВО «Свобода» Олег Тягнибок заявив:

«Ми вважаємо, що в українському парламенті обов'язково має бути фракція українських націоналістів, щоб з будь-якого питання, яке стосується чи внутрішньої, чи зовнішньої політики, чи соціальних, чи економічних питань, має виходити депутат і озвучувати позицію українських націоналістів. Якщо цього не станеться, ми боїмося, що ідея українського націоналізму як у парламенті, так і в суспільстві може бути відкинута на десятки років».

Не менш категоричний Голова ОУН Микола Плав'юк: «Сьогодні українські націоналісти не вимагають для українського народу нічого іншого, ніж вимагають німці для Німеччини, чи вимагають французи для Франції, чи англійці для Англії. І тому в тому випадку перед нами стоїть можливість дійти до влади, будучи при владі, реалізувати наші засади, які ми довгий час пропагуємо».

Очевидно, що одним із недоліків української влади є відсутність у ній позиційованої націоналістичної складової. Існують різні пояснення такого стану. Проте є одноставність у тому, що так більше не повинно бути. Суспільство готове до належного сприйняття ідеології українського націоналізму — на різних вертикалях влади мають бути українські націоналісти.

Останні вибори у низці європейських країн, зокрема вибори до Європарламенту, де переконливу перемогу здобули європейські націоналістичні партії, засвідчують сприятливу політичну кон'юнктуру, дають непогані шанси українським націоналістам. Тепер тільки від них залежить, коли і в який спосіб буде вирішено це «складне питання» влади.

Про єдність націоналістів

На початку 90-х років минулого сторіччя національно-визвольний рух в Україні не існував як монолітна самостійницька сила. Власне, лідери Народного руху України — єдиної на той час впливової антикомуністичної організації — не приховували двох тенденцій, що визначали його тактику й стратегію. Частина керівництва Руху схилилася до реформи агонізуючої радянської системи й конструктивної співпраці з КПУ, друга, під впливом націоналістів, — наполягала на негайному виході України зі складу СРСР, тобто на проголошенні повної державної незалежності. Тоді націоналістична концепція перемогла, й тим самим було започатковано процес включення націоналістів у боротьбу за владу в незалежній Українській державі.

У той самий час з'явилися перші серйозні проблеми в націоналістичному русі. У 1994 році Конгрес Українських Націоналістів, як одна з найбільших націоналістичних партій, зумів провести в парламент біля десятка депутатів, а в 1998 — удвічі менше, притому що вірність партії у стінах парламенту зберегла лише один депутат — нині покійна Слава Стецько. Інші пішли у «найми» до Руху й олігархів.

У нинішньому парламенті також немає націоналістичної фракції. Жодного разу не вдалося українським націоналістам «виставити» свого кандидата на президентських виборах. Причина такого явища — на поверхні: організований націоналізм як ідейний рух не може конкурувати з номенклатурно-олігархічним рухом. Більше того, в Україні номенклатура, олігархи, «центристи» навчилися спиритно маніпулювати націоналістичними гаслами. Натомість націоналісти так і не збагнули азів номенклатурного мистецтва.

Та, незважаючи на це, будь-які вибори показують, наскільки націоналістична риторика стає привабливою для

українських партій. Якщо на парламентських виборах 1998 року лише дві політичні сили — Рух і «Національний фронт» — реально віддзеркалювали у своїх програмах «націоналістичні засади», то на виборах 2002 і 2006 років ситуація якісно змінилася. «Національні інтереси», ставка «на власні сили», «інтеграція в Європу», «консолідація нації», «унітарність», «соборність», «визнання ОУН і УПА» тощо — цими поняттями оперували практично усі суб'єкти виборчих перегонів, що засвідчило «органічність» націоналізму як ідейного руху в сучасній Україні.

Донедавна здавалося, що вирішення нагальних питань буття нації і розвитку держави настане автоматично, якщо буде досягнута єдність у лавах політичних сил, які стоять на засадах українського націоналізму. Згодом виявилось, що націоналізм різними середовищами трактується неоднаково, існують відмінні погляди на суспільно-політичну ситуацію в державі. Відтак не втратила своєї актуальності ідея єдності націоналістичного руху.

Традиційно націоналістичний рух існує у формі громадських організацій і політичних партій. З плином часу починає домінувати так звана «партійна домінанта». Це зумовлено тим, що роль партій у політичному процесі поступово зростає, зокрема, коли йдеться про різноманітні виборчі кампанії. Останні вибори до Верховної Ради України та органів місцевого самоврядування засвідчили, що партії, блоки партій — основний інструмент, з допомогою якого політична сила має можливість реформувати владу і відповідно істотно впливати на суспільство.

Водночас ОУН, низка інших націоналістичних об'єднань зберігають статус громадських організацій, оскільки український націоналізм неможливо «втиснути» у шати окремої партійної ідеології.

Проте актуальним залишається питання: яка перспектива в Україні націоналістичної партії? Чи може така партія об'єднати націоналістичний рух?

У даному випадку можна лише констатувати, що партійне будівництво не обійдеться без значних фінансових ресурсів, залучення додаткового інтелектуального потенціалу, широкої мобілізації соціальної бази, копіткої підготовчої роботи.

Не будемо детально зупинятися на умовах діяльності націоналістичних громадських організацій. Підкреслимо лише одну деталь, яка суттєво відрізняє громадську організацію від партії. Згідно з чинним законодавством громадська організація не може брати повноцінної участі у політичному процесі, тобто створювати політичні блоки з партіями, висувати своїх кандидатів до всіх рівнів рад тощо. Правда, цей «недолік» дещо компенсується активністю членів громадських організацій у партіях, що дозволено чинним законодавством.

Тож якою дорогою прямуватиме націоналістичний рух?

Тут першорядним стає питання співзалежності змісту і форми. Знайти оптимальну форму існування націоналістичного руху можна лише тоді, коли вдасться наповнити націоналістичним змістом усю його проблематику.

Спершу треба відповісти на головні питання: що означає бути українським націоналістом у незалежній державі? Що має стати пріоритетом у діяльності націоналістичних організацій? Якою буде реакція українських націоналістів на актуальні питання сьогодення? Без відповідей на ці та, можливо, інші питання ідея єдності втрачає сенс, зрештою, як форма її досягнення.

Іншими словами, українські націоналісти приречені повторити досвід своїх попередників, які у 1929 році створили Організацію Українських Націоналістів. Тодішній успіх базувався на єдино правильній методології консолідації націоналістичного руху: об'єднуватися не заради об'єднання, а заради вирішення актуальних питань, що стоять перед нацією.

Об'єднання націоналістичних сил означатиме, що:

— українські націоналісти сповна усвідомлюють відповідальність за долю України, зокрема її існування як самостійної і національної держави;

— вони позбулися хворобливих амбіцій домінувати «серед своїх», і відтепер прагнуть домінувати в Україні;

— канули в минуле суперечки довоєнних, воєнних і післявоєнних часів, які не мають жодного впливу на вирішення актуальних питань державного і національного життя;

— започаткується процес оздоровлення ситуації в українському політикумі, який уже чимало років потерпає від розколів і внутрішніх конфліктів.

На перший погляд, може видатися, що ідеї єдності націоналістів приділяється забагато уваги. Але це тільки на перший погляд.

Характерною ознакою існування націоналістичного руху є відсутність умотивованих й об'єктивних причин його організаційної розпорошеності. Упродовж багатьох років свого існування в незалежній Україні жодна складова цього руху не стала самодостатньою політичною силою. Натомість націоналістичний рух втратив чимало свого авторитету і впливу саме через те, що був і залишається неконсолідованим.

Реальне об'єднання націоналістичних організацій вирішує одну з найболючіших проблем сучасного націоналістичного руху: розкол ОУН у 1940 році. На жаль, його негативні наслідки мали і мають чималий вплив на сьогоднішній день. Поділ націоналістів на «мельниківців» — «бандерівців», незважаючи на його анахронічність, залишається бичем організованого націоналізму.

Подолання «синдрому розколу 1940 року» вирішує ще одну проблему націоналістичного руху: відсікання від нього різних псевдонаціоналістичних груп та об'єднань, на зразок «козаків». Власне об'єднання націоналістичних сил є політичним крахом цих маргіналів.

Принципи націоналізму реалізуються безвідносно до того, хто виступає його адептом. У цьому сила націоналізму.

Таким чином, націоналізм не може бути «власністю» жодної політичної сили. Про це слід пам'ятати ще й тому, що невгамовний час вимагає не просто декларацій про об'єднання, а відповідей на гострі питання сучасності.

До речі, розколи і непорозуміння переживали й переживають не лише українські націоналісти. Скажімо, в Ірландії поряд з поміркованим Оіреахтасом партії Фіанка Фаіл (лідер Еамун Де Валерра) був непримиренний відлам — Шін Фейн. В Індії Національний Конгрес поділився на прихильників Мохандаса Карамчанда Ганді та Балгангатагара Тілака. В Італії націоналісти довгий час були поділені на прихильників Беніто Муссоліні та маршала П'єтро Бадольо. Проте націоналісти завжди знаходили шлях до порозуміння, який забезпечував політичний успіх їм та процвітання націй і держав, до яких вони належали.

До питання про державне визнання боротьби ОУН і УПА

Щороку в жовтні, на свято Покрови, українці відзначають день українського війська, або ж української зброї. У ці дні, як правило, відбуваються різноманітні заходи, присвячені питанню необхідності державного визнання боротьби ОУН і УПА під час Другої світової війни. Впадає у вічі й те, що з року в рік відзначення свята Покрови фактично перетворюється на день суспільного протистояння, оскільки так звані «ліві» та проросійські сили намагаються усіляко протидіяти намірам українських націоналістів гідно вшанувати пам'ять борців за волю України. Характерним підтвердженням сказаному є «битва на Хрещатику», що відбулася у жовтні 2003 року. Відтоді питання державного визнання ОУН і УПА стоїть в Україні «руба» та стало невід'ємною складовою сучасного політичного процесу, а тому є сенс зупинитися на цьому питанні детальніше.

«Епопея» із визнанням, а точніше — невизнанням, боротьби ОУН і УПА породила декілька нових аспектів, які потребують додаткових коментарів.

Насамперед слід відзначити, що у середовищі начебто прихильників ОУН і УПА з'явилося чимало політиків, які наголошують не на потребі державного визнання руху ОУН і УПА, а його «реабілітації». У зв'язку з цим, варто зробити деякі уточнення. Термін «реабілітація» вперше в політичній практиці з'явився в 1953 році, коли одразу ж після смерті Сталіна було створено партійну комісію, яка мала право переглядати архіви органів безпеки, інші джерела, впорядковувати їх та вносити на розгляд суду подання щодо реабілітації осіб, які незаконно були репресовані сталінським тоталітарним режимом. При цьому існували три види реабілітації: «повна», коли прізвища реабілітованих дозволялося публікувати без будь-яких застережень; з натяками «зробив деякі помил-

ки», а також «цивільна реабілітація», яка стосувалася анулювання лише причин арешту, зокрема обвинувачень, сфальшованих сталінським терористичним апаратом, у шпигунстві, зраді, шкідництві тощо.

Очевидно, що в такій ситуації термін «реабілітація» не може вживатися стосовно ветеранів ОУН і УПА, які зі зброєю в руках воювали за незалежність України, тобто свідомо і цілеспрямовано вели боротьбу проти імперського Радянського Союзу та фашистської Німеччини. І якщо за цю боротьбу вони потрапили до більшовицьких концтаборів, то це лише підкреслює їх героїзм.

Іншими словами, влада незалежної України не має потреби і не може «реабілітувати» борців за її незалежність. А тому заклики до «реабілітації» ОУН і УПА є політично безвідповідальними, юридично неправильними, а стосовно комбатантів — цинічними.

Останнім часом рух за визнання ОУН і УПА поступово перетворюється на боротьбу за гідне вшанування в Українській державі усіх ветеранів національно-визвольного руху, а не лише націоналістів та повстанців, зокрема наголошується на потребі державного визнання усіх українських збройних формувань, що брали участь у подіях, пов'язаних із боротьбою за відновлення незалежності України.

У цьому контексті вже сьогодні доцільно підняти питання щодо відновлення історичної справедливості, принаймні стосовно трьох таких формувань: Карпатської Січі, дивізії «Галичина» та Буковинського куреня.

Карпатська Січ, або ж Організація Народної Оборони, — парамілітарна організація, утворена на Закарпатті в 1938—1939 роках. Після проголошення самостійності Карпатської України в 1939 році Карпатська Січ стала її Національною Армією, на чолі якої був відомий політичний і військовий діяч полковник Михайло Колодзінський.

У березні 1939 року, захищаючи цілісність і суверенітет Карпато-Української держави, Карпатська Січ чинила збройний опір угорській окупації. Близько двох тисяч січовиків вели нерівні, але героїчні бої з чисельнішими силами ворога. Під

натиском окупантів окремі відділи Карпатської Січі були змушені відступити до Румунії і Словаччини. Але це не врятувало українських патріотів, оскільки румунська влада видала частину українців Угорщині, а та, в свою чергу, передала їх Польщі, де вони піддалися жорстоким репресіям і розстрілам.

Боротьба Карпатської Січі проти угорців була першим збройним виступом українців проти угорського фашизму й засвідчила їх готовність зі зброєю в руках боронити національну честь Карпатської України. Чимало січовиків живуть сьогодні на Закарпатті, Львівщині, в інших областях Західної України. Не просто живуть, а чекають, коли ж українська влада виконає свій обов'язок — визнає їх боротьбу на державному рівні.

Тривалий час точаться дискусії стосовно іншого українського збройного формування — дивізії «Галичина». Ще свіжі у пам'яті спогади, коли у 2002 році напередодні виборів до Верховної Ради України Державна дума Російської Федерації ухвалила заяву під промовистою назвою «У зв'язку з діями в Україні щодо колишніх військовослужбовців дивізії «Галичина». Брутальне втручання Росії у внутрішні справи України започаткувало дискусію щодо місця і ролі дивізії у національно-визвольному русі.

З висоти сьогоднішнього дня дивізії «Галичина» слід однозначно трактувати як українське військове формування, що вело бойові дії проти окупантів. І те, що дивізія воювала під чужими прапорами, лише підкреслює трагедію українського народу, який був змушений саме в такий спосіб боротися за визволення Батьківщини. Це підтверджується й тим, що на Нюрнберзькому суді, який розглядав злочини фашизму, дивізія не звинувачувалася у скоєнні злочинів. Більшість ветеранів-дивізійників були репресовані радянською владою саме за те, що «хотіли самостійної України».

Сьогодні на території Івано-Франківської області діє Галицьке Братство колишніх вояків Першої Української Дивізії «Галичина». Члени Братства також в очікуванні: коли влада в Києві визнає їх бойовий чин?

Настав час, щоб широкі кола української громадськості дізналися про подвиг Буковинського куреня, який у роки війни здійснив героїчний рейд із Чернівців до Києва.

Буковинський курінь — напіввійськове формування ОУН, сформоване у серпні 1941 року в основному з українців — жителів Буковини, яка до 1940 року входила до складу Румунії. Засновником і керівником куреня був полковник Петро Войновський.

За своєю чисельністю Буковинський курінь перевищував усі інші Похідні групи ОУН, разом узяті.

Наприкінці вересня 1941 року курінь прибув у Київ, де в його склад увійшов Київський курінь під командуванням сотника П. Захвалинського.

Учасники Буковинського куреня одразу ж включилися у процеси національного відродження столиці, зокрема тісно співпрацювали з органами місцевого самоврядування, забезпечували діяльність українських установ, підприємств, культурних та політичних інститутів.

Наприкінці 1941 року Буковинський курінь був розпущений німцями за націоналістичну діяльність, що йшла врозріз із політикою окупаційної німецької влади. Чимало членів Куреня були репресовані.

У 1944 році окремі частини Буковинського куреня були перекинуті на Західний фронт, де одразу приєдналися до французьких партизанів, що вели бойові дії проти нацистів.

У 1995 році в Чернівцях, у сквері на розі вулиць Руської й Садовського, споруджений пам'ятник Героям Буковинського куреня, що є переконливим свідченням визнання буковинцями подвигу своїх земляків.

Отже, українські націоналісти змагаються за державне визнання ОУН і УПА, оскільки переконані, що допоки українська влада гідно не відзначить і не вшанує пам'ять усіх, хто боровся за визволення своєї землі від різних окупантів, Україна не зможе забезпечити національне порозуміння і злагоду, а тому стати справді європейською і демократичною державою.

То ж який Указ підписав Президент?

З-поміж указів, що їх останнім часом підписав Президент України Віктор Ющенко, Указ «Про всебічне та об'єктивне висвітлення діяльності українського визвольного руху та сприяння процесу національного примирення» — один із найрезонансніших. Цей нормативно-правовий акт став предметом коментарів політиків, державних службовців, істориків, ветеранів Другої світової війни.

Не втримався від коментарів навіть колишній президент Леонід Кучма, який, зазвичай, не декларує своєї позиції стосовно актуальних проблем сучасної політики. Зокрема, Кучма заявив, що Президент Ющенко не мав права видавати подібний Указ, оскільки, на його думку, він не матиме юридичної сили. «Це політичний Указ, який сподобається одній стороні, однак другій стороні він не сподобається», — так відреагував Кучма на Указ Ющенка.

Тим часом реакція різних політичних сил на згаданий Указ спростовує висловлювання Леоніда Кучми. Схоже, що в Україні фактично ніхто не вдоволений ним, при цьому кожен має на це свою аргументацію. Так, комуністи, які відзначаються тим, що краще знають історію сусідньої держави, аніж своєї, в істеричному припадку устами Петра Симоненка заявили, що зроблять усе, аби у Верховній Раді знайти прихильників і не допустити ухвалення закону щодо надання воїнам УПА відповідного статусу. «Не на такий Указ ми чекали!» — заявив лідер Всеукраїнського об'єднання «Свобода» Олег Тягнибок, який разом із іншими представниками націоналістичних організацій останнім часом доклав чимало зусиль, щоб «вирішити проблему ОУН і УПА».

Спробуємо розібратися в ситуації.

Отже, передусім, чи мав юридичне право Президент Ющенко підписати Указ? Відповідь на це питання слід шука-

ти в Конституції України. У статті 106 Основного Закону з цього приводу сказано таке: «Президент України на основі та на виконання Конституції і законів України видає укази і розпорядження, які є обов'язковими до виконання на території України». У цій же статті конкретизовано сферу його повноважень, а також право здійснювати інші «повноваження, визначені Конституцією України». Крім того, згідно із статтею 102 Президент виступає гарантом «державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина».

Очевидно, що питання «національного примирення», а також врегулювання питань, пов'язаних із політичним та соціальним статусом учасників Другої світової війни, лежать у площині забезпечення прав та свобод людини і громадянина, а отже, мають пряме відношення до компетенції глави держави.

Через те заяви колишнього президента України Л. Кучми демонструють виключно суб'єктивну думку щодо юридичної правомірності появи Указу, а точніше ілюструють його упередженість стосовно боротьби ОУН і УПА.

Але чи можна було чекати від Л. Кучми іншої позиції? Думаю, що це риторичне запитання.

У даному випадку актуальнішим є пошук відповідей на інші запитання. По-перше, наскільки зміст документа віддзеркалює ставлення глави держави до проблеми державного визнання ОУН і УПА і, по-друге, чи спричиниться він до вирішення на державному рівні цієї пекучої суспільної проблеми?

З огляду на це насамперед треба визнати: Указ Ющенка не можна вважати нормативно-правовим актом, який, врешті-решт, визначає статус колишніх членів ОУН та вояків УПА, оскільки він лише спонукає інші гілки влади, а саме Уряд і Верховну Раду, зробити це. А тому ейфорійні заяви, що Президент Ющенко «підписав Указ про визнання ОУН і УПА», не мають під собою ані юридичних, ані політичних підстав.

Натомість не мають рації і ті, хто стверджує, що Указ «нічого не важить і нічого не вирішує». Указ Віктора Ющенка «Про всебічне та об'єктивне висвітлення діяльності українського визвольного руху та сприяння процесу національного примирення» — це перший нормативно-правовий акт Президента України, який містить чітку позицію глави держави щодо цього болючого питання. У пункті 1 Указу Президент доручає Кабінету Міністрів разом із Національною академією наук та з урахуванням фахового висновку робочої групи істориків при урядовій комісії із вивчення діяльності ОУН і УПА розробити законопроект «про український визвольний рух 20—50-х років ХХ століття, статус та соціальний захист його учасників, в якому, зокрема, передбачити визнання діяльності організацій, які боролися за Українську самостійну соборну державу у 20—50-х роках ХХ століття, українським визвольним рухом». Іншими словами, у президентському Указі міститься цілком зрозуміла і чітка позиція Віктора Ющенка щодо доцільності державного визнання ОУН, УПА та інших організацій, що у ХХ столітті боролися за незалежність України. Однак зробити це, як випливає з Указу, мають уряд і парламент.

До речі, у переліку організацій, діяльність яких планується «визнати», закралися неточності, а сам перелік, з погляду на історичні факти та їх об'єктивне висвітлення, не можна вважати повним. Так, у пункті 2 Указу згадується «українська визвольна організація», якої насправді не існувало. Схоже, що мається на увазі Українська військова організація, яку у свій час очолював Євген Коновалець і яку вважають предтечею ОУН. В Указі також немає згадки про Карпатську Україну та її збройне формування «Карпатська Січ», існування і діяльність якої є невід'ємною складовою національно-визвольного руху. Такі грубі помилки в Указі Президента — річ недопустима, вони свідчать, що його автори, з одного боку, мають неглибокі знання з вітчизняної історії та про її справжніх героїв, а з другого, — недбало ставляться до своїх професійних обов'язків.

Сьогодні усіх, хто вболіває за державне визнання ОУН і УПА, тривожить одне питання: чи зможуть нинішній уряд та парламент забезпечити у повному обсязі виконання Указу Президента. Будемо відверті: скептиків більше, аніж оптимістів. Але це сьогодні. Завтра усе може змінитися, оскільки зміниться політична ситуація, яка має великий вплив на розв'язання проблеми ОУН і УПА.

Достеменно можна стверджувати одне: Указ Президента України «Про всебічне та об'єктивне висвітлення діяльності українського визвольного руху та сприяння процесу національного примирення» — лише правильний крок на шляху відновлення історичної справедливості стосовно людей, які зі зброєю в руках воювали за свою державу. Остаточну крапку в епопеї, пов'язаній із визнанням ОУН і УПА, ставити зарано.

Що таке солідаризм?

Не секрет, що з року в рік український політикум дедалі активніше переживає процес деідеологізації. Скажімо, остання виборча кампанія була змаганням імен, брендів і гаманців. На цих виборах громадяни фактично були позбавлені можливості вибирати кращу програму, не кажучи вже про ідеологію, яку начебто повинні презентувати політичні партії чи блоки під час виборів. Промовистим свідченням «втечі» від власної ідеології, своїх програмних засад була виборча кампанія Комуністичної партії України, рекламні ролики якої закликали голосувати за комуністів не тому, що вони відстоюють класові принципи: диктатуру пролетаріату, демократичний централізм, інтернаціоналізм тощо, а тому, що це... «Круто!»

Винятком може слугувати хіба що Всеукраїнське об'єднання «Свобода», лідери якого відверто декларували український націоналізм як ідеологічну базу своєї передвиборчої програми. Але будь-який виняток лише підтверджує загальне правило.

На цьому тлі промовистою є дискусія довкола «ідеології» одного із фаворитів сучасного політичного процесу, а саме «солідаризму», що його начебто сповідує Блок Юлії Тимошенко. Так, у ЗМІ з'явилися коментарі та статті, автори яких недвозначно натякають, що «Юлія Тимошенко не думала, коли обирала ідеологію», оскільки солідаризм, на їх думку, це ідеологічний витвір, притаманний європейським профашистським рухам. Колишній голова політради «Народного союзу «Наша Україна» Роман Безсмертний на запитання про його ставлення до Ю. Тимошенко, відверто заявив, що «ніколи не підтримував носіїв ідеологій, які межують із радикальними рухами. Солідаризм, — стверджує один із керівників «Нашої України», — що його проголосила Юлія Володи-

мирівна у свій час, став основою для фашистських ідеологій».

Чесно кажучи, від таких «висновків» віє сталінізмом, оскільки саме в добу радянського тоталітаризму навішування подібних ярликів практикувалося на кожному кроці.

Проте, якщо абстрагуватися від ярликів та неупереджено проаналізувати солідаризм як ідеологічне явище, його вплив на ідеологію БЮТ, можна зробити принаймні два висновки. По-перше, солідаризм — поняття, що цілком притаманне українській політологічній традиції й, звісно, не має нічого спільного з фашизмом, як його розуміє більшість населення України; по-друге, ідеологія солідаризму аж ніяк не стикається із практичними діями БЮТ, оскільки цей блок нічим не різниться від інших «безідейних» об'єднань.

Очевидно, що Юлія Тимошенко — не перший український політик, що заговорив про солідаризм. Вперше ідеологію солідаризму, зокрема його український варіант, ще в середині минулого сторіччя у своїй роботі «Національний солідаризм» обґрунтував відомий публіцист і політолог, один із чільних діячів ОУН Осип Бойдуник (Боярський). Стрижневою ідеєю його світоглядної концепції солідаризму є первинність духовно-моральних і культурних вартостей, які власне зумовлюють «соціальну політику і організацію господарської діяльності». «Господарство, як і одна із суспільних форм діяльності, мусить бути оперта на духовно-моральні засади й відповідати вимогам культури і цивілізації. Тоді і лише тоді воно виконає своє завдання», — стверджував Бойдуник. Через узгодження духовних та культурних потреб рівних у правах і обов'язках громадян з інтересами держави солідаризм бачить шлях, що веде до замирення соціальних конфліктів й відповідно добробуту усіх громадян. І головне: солідаризм сповідує залізне правило — у суспільстві не повинно бути дуже багатих і дуже бідних людей, а приватна власність не може бути «засобом збагачування одних коштом інших і ожебрачуванням інших».

У міжнародній політиці солідаризм обстоює засади «свободи і суверенності всіх народів, взаємного визнання як окремих спільнот-індивідуальностей і свободної творчості, узгоднюючи лише питання, які відносяться до загальнолюдської духовно-культурної творчості і загальнолюдської скарбниці духовно-культурних вартостей, в яку кожен суверенний народ вкладає свій внесок».

Де тут фашизм?

Запитання риторичне, адже на зазначених принципах національного солідаризму побудовані майже всі провідні європейські держави, стандарти життя, рівень демократії яких прагне досягнути Україна.

Проблема ідеології БЮТ існує не у прагненні Юлії Тимошенко взяти на озброєння ідеологію солідаризму, а у прірві, яка лежить між цим прагненням та реальними практичними кроками одного із фаворитів виборчих перегонів. Скажімо, можна скільки завгодно декларувати вірність засадам солідаризму, але не вдасться приховати того факту, що у Верховну Раду Блок Юлії Тимошенко привів не один десяток багатіїв, статки яких призвели до зuboжіння значної кількості наших громадян. Лише у прохідній частині виборчого списку БЮТ нараховувалося більше тридцяти олігархів, колишніх стовпів режиму Кучми, життя і діяльність яких так само далека від солідаризму, як Земля від Місяця.

Теорія солідаризму також передбачає імперативність національних духовних, культурних і релігійних цінностей. Принаймні політична практика «солідаристів» Західної Європи ілюструє це дуже промовисто. Це також декларує програма БЮТ. Однак уся діяльність Блоку, зрештою як і решти переможців останніх виборів, побудована на ігноруванні цих питань. Зокрема, проблеми утвердження державного статусу української мови, престижу національної культури, легітимізації так званих складних сторінок вітчизняної історії, пов'язаних із боротьбою ОУН і УПА, не кажучи вже про культ християнської моралі, що має великий вплив на ду-

ховне становлення молодого покоління, так і не стали елементом політичної тактики БЮТ чи «Нашої України». А тому легко бути «солідаристом» на словах. Важче — на ділі.

Чи означає сказане, що ідеологія національного солідаризму не може бути реалізована в Україні. Так стверджувати не можна. Однак її тріумф можливий за однієї умови, коли прапор солідаризму візьмуть у свої руки люди, які не стільки декларують його, а вірять у те, що він спроможний зробити Україну великою і успішною державою.

Геополітичні виклики

Авторитет і вплив Організації Українських Націоналістів у 20–30–40-х роках минулого сторіччя був зумовлений чітким і зрозумілим баченням перспективи національно-визвольного руху. Альфою й омегою боротьби ОУН було відновлення Української Самостійної Соборної Держави. Треба віддати належне націоналістам минулого: вони зуміли мету своєї діяльності зробити реалістичною і зрозумілою широким масам українців. На тлі тодішніх реалій це було нелегко зробити. Проте це зайвий раз засвідчує, наскільки актуальною є проблема візії націоналістичного руху.

Унікальність нинішньої ситуації полягає в тому, що динаміка геополітичних змін примушує нас швидко вирішувати внутрішні проблеми. На жаль, ще велика ймовірність того, що Україна може опинитися на узбіччі цивілізаційного прогресу. І якщо в минулому невдачі визвольних змагань пояснювалися «історичною бездержавністю», то сьогодні будь-який провал у зовнішній чи внутрішній політиці усвідомлюється як поразка української державності.

Останнім часом особливої гостроти набирає тема зовнішньої політики України. Це зумовлено так званою глобалізацією, яка стала могутнім чинником перерозподілу сил на міжнародній арені. Інтеграційні політичні процеси ведуть до створення нових наддержавних утворень. Вони перебувають на різних стадіях формування, але всі претендують на роль наднаціональних утворень, щоб виступати самостійними суб'єктами світової політики.

Небувалих темпів набрала інформаційна глобалізація. Розвиток Інтернету, сучасних комп'ютерних мереж неминуче витіснятиме традиційні засоби масової інформації й матиме вирішальний вплив на формування свідомості.

Глобалізація вважається неминучою, однак не можна не бачити загроз, які вона несе. Передусім — це нівелювання культурної самобутності нації, прищеплення їй універсального способу життя та підпорядкування його економічним інтересам транснаціональних корпорацій.

Засоби масової інформації дедалі частіше передають повідомлення про масові акції протесту з нагоди проведення різноманітних міжнародних конференцій, форумів та інших заходів, на яких розглядаються питання трансконтинентального співробітництва.

Так, у червні 2001 року антиглобалістські акції пройшли у Гетеборзі (Швеція). У липні цього ж року понад 100 тисяч противників глобалізації вийшли на демонстрацію в Генуї, де відбувалася зустріч країн «Великої сімки» та Росії. При цьому демонстранти загрожували використанням хімічних засобів. Фактично проти глобалізації висловився один із найбільших моральних авторитетів сучасності Папа Римський Іван Павло Другий.

Аналіз згаданих подій та динаміка розвитку світових суспільних процесів свідчать, що проблема глобалізму, його можливих негативних наслідків та спроб їх нейтралізації стає однією з домінуючих у державній політиці різних країн.

На жаль, явище глобалізму ще не стало предметом докладного вивчення в Україні, зокрема органи державної влади не завжди приділяють цьому питанню належну увагу. Однак це не означає, що процеси глобалізму оминуть Україну чи не позначаться на її майбутньому. Що більше, його негативні наслідки починає відчувати Україна. Скажімо, російські транснаціональні корпорації вже «окупували» економіку України. Відбувається так звана «американізація» культурного і духовного життя. Україна дедалі відчутніше дистанціюється від невеликого кола провідних країн, що може призвести до її повної маргіналізації. Яскравий приклад — події довкола українського острова Коса Тузла, коли провідні європейські держави та США проігнорували агресивні наміри Москви й залишили Україну віч-на-віч з можливим окупантом.

Як встояти у цьому динамічному, складному й неоднозначному світі?

Це питання актуальне для багатьох країн. Відповідь на нього приречена шукати Україна.

Насамперед необхідно з'ясувати не лише згубні наслідки глобалізації, а й причини, що їх породжують.

Чимало фахівців вважають, що свідомою чи підсвідомою мотивацією глобалізаційного процесу є загальна потреба у підвищенні рівня безпеки. Однак, зважаючи на те, що у сучасній світовій будові існують інтереси різних націй, реальні наслідки глобалізації не можуть бути однаково позитивними для всіх. Саме у цьому причина масових антиглобалістських виступів.

Так чи інакше, але саме нація стає головним об'єктом глобалізації, а значить нація може унеможливити її негативні наслідки.

До речі, неналежне усвідомлення місця і ролі нації як суспільно-історичного явища призводить до невдач при локалізації негативних наслідків глобалізації.

Більшість аналітиків вважає, що реальною протидією руйнівним впливам глобалізації стане економічне піднесення України та проведення ефективної соціальної політики. Очевидно, що це важлива, але недостатня передумова. Глобалізм — явище суспільне, і його не можна трактувати виключно у площині економічних чи соціальних трансформацій.

Сьогодні необхідно переосмислити роль нації-держави як суспільного інституту.

На зорі новітньої незалежності, внаслідок реалізації неоліберального курсу, держава втратила чимало притаманних їй функцій. Зокрема, у результаті грабіжницької приватизації вона втратила контроль над багатьма підприємствами стратегічного значення. Натомість у добу глобалізації лише ті держави, які спираються на власні великі корпорації, середні і дрібні підприємства, національну економіку, можуть реально конкурувати з провідними транснаціональними корпораціями. Іншими словами, держава має бути не об'єктом глобалізації, а опорною силою, здатною чинити опір економічній чи культурній експансії.

При цьому важливо наголосити ще на одній істині: найбільш стабільними суб'єктами міждержавних стосунків є нації, де культура, мораль і духовність стоять на найвищих щаблях суспільної ієрархії. «Кожна культура в світі — це спосіб пристосування певної нації до умов свого життя. Скільки націй, стільки культур і стільки способів пристосування», — справедливо стверджує відомий дослідник глобалізму Ернест Заграва.

Зберегти свою самобутність, а отже, не розчинитися у глибокому морі глобалізації можна лише за умови фундаментального переосмислення ролі і місця української культури в суспільному житті держави.

При цьому варто особливо наголосити, що йдеться, власне, про українську культуру, оскільки в Україні захищені культурні права усіх національних меншин, натомість українська культура, на жаль, і досі перебуває у стані «пораненого вояка, який має велику кількість ран, уражені всі частини тіла» (А. Свідзинський).

Першою ознакою національної держави, яка спиратиметься на силу національних корпорацій, буде її ставлення до української культури. Сьогодні державне фінансування культури становить лише 0,4 відсотка від внутрішнього валового доходу. Це говорить про одне: Україна ще не стала національною державою, а тому є беззахисною перед негативними впливами глобалізму. У зв'язку з цим потребує суттєвого уточнення визначення поняття «проукраїнська зовнішня політика», яким останнім часом користуються практично всі політичні сили.

На нашу думку, суть «проукраїнської зовнішньої політики» полягає в забезпеченні власних політичних, економічних, військових інтересів на шляху інтеграції України до європейської спільноти при збереженні власної культурної самобутності.

Глобалізм — це передусім виклик еліті суспільства. Політичний провід нації має досягнути незаперечної істини: лише націоналізм спроможний унеможливити негативні наслідки глобалізації, опираючись на піднесення економічних, соціальних та культурних сил нації.

Геополітичні візії

Правильний вибір геополітичних орієнтирів — це запорука гармонійного розвитку будь-якої держави. Проблеми геополітики не є простими, а їх розв'язання не може узалежнюватися виключно від сьогочасних політичних переконань. Скоріше навпаки: будь-які геополітичні моделі мають бути результатом історіософських узагальнень, базуватися на основі національно-традиційних вартостей.

У першій половині ХХ сторіччя (30—40-ві роки) теоретиками й ідеологами українського націоналізму була опрацьована оригінальна концепція геополітичного майбутнього Української держави, основні елементи якої, на наш погляд, не втратили і нині своєї актуальності.

Державне оформлення національних устремлінь аж ніяк не є межею для подальшого самовираження нації. Нація — явище культурне і перебуває в постійному змаганні з іншими національними культурами; і це протистояння не визнає кордонів. Іншими словами, «імперіальний» дух є неодмінною ознакою кожної здорової нації. «Нація, що залишається у своїх межах, не тужить за духовною і державною експансією, не знає імперіальної тенденції, — нація нежива» (О. Ольжич). Прикладом для нас тут може бути держава Київська Русь, коли український народ активно поширював на Схід, Південь та Північ свою власну цивілізацію, залишив у спадок майбутнім поколінням величні пам'ятки духовної і матеріальної культури, мав тісний зв'язок з європейським світом. Під сучасну пору саме неусвідомлення важливості імперіальної ознаки, з одного боку, та брак знань про геокультурні особливості розвитку української нації, з другого, призвели до фактичної відсутності власної державної геополітики.

Відомий поет, філософ і культуролог Євген Маланюк у відомій праці «Нариси з історії нашої культури» відзначав:

«Наша бо земля протягом довгих століть належала до антично-грецького кругу, до кругу античної культури Еллади — родовища пізнішої культури і Риму, і Європейського Заходу. В цей факт варто вдумуватися частіше і глибше. Наша земля, отже, знаходилася в крузі великої, в своїм універсалізмі неперевершеної, властиво, єдиної культури, до якої належав старовинний світ, із частини якого витворилася геть пізніше вся західна культура, вся західна цивілізація сучасна і все те, що нині називаємо європейською культурою».

Приналежність до «антично-грецького кругу» зумовила наш пізніший «індивідуалізм», антропоцентричну, або людяну, релігійність нашої свідомості, на відміну від колективістської та авторитарної свідомості Півночі.

На зміну Греції, як зазначає Є. Маланюк, прийшов Рим, однак «Рим до нашої землі доходив, на окраїнах її перебував, але на нашій землі, як цілості, ніколи довше не зупинявся».

Як відомо, зміст поняття «Риму» насамперед визначається мілітарністю, войовничістю і законслухняністю (римське право). Роль «Риму» в нашій історії виконали Готи, Варяги та Візантія. Зокрема Є. Маланюк, як прихильник «норманської теорії», особливо підкреслював значення «варязтва», яке навчило наш народ міцно тримати в руках не лише хліборобський серп, а й меч.

Отже, вектор української геополітики так чи інакше завжди був спрямований на Європу, а християнство лише скріпило духовний зв'язок України із традицією Окциденту. При цьому європейськість української нації протиставлялася культурі Півночі, тому й роль України визначалася як форпост східної Європи. Зважаючи на це, ідеолог українського націоналізму Юрій Бойко у свій час підкреслював різкий контраст, який на рівні расовості, ментальності, культури розділяє українців і московитів: «Дуже тривкими, постійними рисами нашого національного характеру є естетизм, емоціоналізм, чутливість, ліризм... Не те в Росії. Антиестетичність, бруд, нехлюйство характеризують побут російського селянина, багато цього є в пересічній російській робітничій чи інтелігентській родині».

Однак європейський напрям національної геополітики не є поодиноким. Ще у 1941 році геніальний український мислитель Юрій Липа у промовистій праці «Геополітичні ескізи нової України» відзначав важливість так званого південного напрямку, який у майбутньому визначатиме обличчя нової України, «не козацької, не гетьманської, навіть не дрібноміщанської», а саме «модерної України». Плацдармом для «української експансії», на його думку, стануть чорноморські береги, «які від кінця XVIII ст. були колонізовані українськими селянськими масами, рівночасно як і праве доріччя Дону та простори від гирла Дунаю і Добруджі аж до гирла Дону. При цьому українці виявляли дивовижну наполегливість та активність у своєму прагненні освоїти Крим, Кубань, Дон, усю південну Україну, а також мали добрий контакт з усім близькосхідним тереном».

Такі історичні передумови, що можуть визначати стратегічні напрямки геополітики України як самостійної держави. На сучасну пору мова має йти не стільки про «відкриття Європи» чи «прорив у Європу», скільки про повернення до Європи. Однак процес «повернення» є складний, позаяк його динаміку визначатимуть наші реальні економічні, військові та інтелектуальні можливості. Але процес цей — незворотний з огляду на європейську сутність української нації.

Уже невдовзі може виявитися виключна перспективність південного напрямку. Близький Схід — одна з альтернатив для України у разі припинення надходження енергоресурсів з Росії, а також прямиий шлях до «завоювання» Азії та Африки.

Також слід наголосити, що всі геополітичні проблеми України здатна розв'язувати лише за умови реальної державної незалежності української нації. Навпаки, Україна як член або суб'єкт якоїсь іншої наддержавної структури (навіть із столицею в Києві) приречена виконувати у світі маргінальну роль, бо лише Українська Соборна Самостійна Держава як результат споконвічних змагань українського народу спроможна забезпечити справжні умови для самовияву нації, розкрити її здорові імперіальні можливості.

Неминучість націоналізму

Націоналізм упевнено крокує Європою. Саме такий висновок напрашується, коли глянути на сучасну політичну карту Європейського континенту та проаналізувати стан так званого європейського націоналістичного руху. Та, щоб не бути голослівним, далі подамо хроніку поступу націоналізму в сучасній Європі. Але спочатку — кілька загальних зауважень.

Націоналістичні партії Європи об'єднані у своєрідний націоналістичний «інтернаціонал», що має назву «Європейський національний фронт». До його складу входять такі відомі партії, як Націонал-демократична партія Німеччини, «Болгарський національний союз», «Національне відродження Польщі», литовський «Союз національних сил», румунська «Нова правиця», грецький «Патріотичний альянс» і сербська організація «Образ». Ці партії тісно співпрацюють з однією метою: виграти вибори до Європарламенту та створити Європейську Праву Партію.

На сьогодні у Європарламенті поки ще немає націоналістичної фракції, але на початку цього року європейським націоналістам вдалося створити націоналістичну групу у складі двадцяти депутатів, що представляють шість європейських держав. Загалом до складу групи входять сім французьких депутатів; п'ять румунських; три фламандці; два італійці і по одному депутату від Болгарії, Австрії та Великої Британії.

Уже в минулому, ХХ сторіччі європейські націоналістичні партії досягли чималих успіхів. У свій час ліберальні середовища вчинили значний галас з приводу участі Австрійської Народної партії в уряді. На виборах у Швейцарії, Бельгії, Данії, Швеції, Румунії з непоганими результатами перемагали саме націоналісти. Скажімо, в Румунії в листопаді 2000 року партія «За велику Румунію» здобула 22% голосів, а її лідер К. Тудор отримав 30% голосів на президентських виборах.

А тепер — про успіхи європейських націоналістів уже в 2007 році. На початку року міським головою Риги обраний представник латвійських націоналістів Яніс Біркс. За обрання його проголосували 34 депутати, за другого кандидата, керівника комітету думи у справах освіти, молоді і спорту Байбу Брігмане, — 22, а проти обох кандидатів — три депутати думи. Підтримку Бірксу висловила нова правляча коаліція, куди входять латвійські націоналісти. Загалом у самоврядуванні Риги вони володіють 27 голосами. Біркс — 1956 року народження, за фахом лікар-анестезіолог. У 2001 році він уперше балотувався в Ризьку думу за списком націоналістів і був обраний депутатом, потім став керівником думської фракції цієї партії. У 2004 році балотувався в Європарламент, але не був обраний.

У квітні 2007 року відбулися парламентські вибори в Естонії. Націоналістичний «Союз за Вітчизну і Республіку» набрав 98 203 голоси, тобто 18 відсотків від загальної чисельності естонців, що взяли участь у виборах. Таким чином, естонські націоналісти за результатами виборів посіли третє місце.

Уперше за останні півстоліття на місцевих виборах у Шотландії перемогли націоналісти. У своїй політичній програмі вони обіцяють до 2010 року провести референдум про відокремлення від Великої Британії і цілковиту незалежність Шотландії. Ще одна мета — надати парламенту право визначати зовнішню політику та розпоряджатися податками від видобутку нафти Північного моря. Націоналісти здобули у шотландському парламенті 47 місць із 129. Вони обігнали своїх головних суперників-лейбористів лише на одне місце. Проте далеко позаду залишилися консерватори та ліберал-демократи, які набрали відповідно 17 і 16 місць. Лідер Національної партії Шотландії Алекс Селмонд був обраний Першим міністром Шотландії.

У травні цього ж року після виснажливої 15-годинної сесії сербської Скупщини спікером парламенту обраний

кандидат від Сербської радикальної партії, заступник її голови Томіслав Ніколич. За нього проголосували 142 із 244 депутатів, котрі взяли участь у засіданні парламенту. Його суперниця, Мілена Мілошевич, — від ліберальної Демократичної партії Сербії — одержала 99 голосів. Таким чином, Ніколич став першим високопосадовим чиновником від націоналістів за сім років, що пройшли після усунення Слободана Мілошевича з посади президента тоді ще Югославії.

Тріумфом «правих сил» можна назвати результати президентських та парламентських виборів у Франції. Главою цієї держави став 53-річний Ніколя Саркозі. Лідер французьких націоналістів Жан-Марі Ле Пен, який також брав участь у президентських виборах, не раз підкреслював, що Саркозі переміг лише тому, що взяв на озброєння програму французьких націоналістів. Характерним є ставлення нинішнього президента Франції до України. Одразу після Помаранчевої революції він був одним із небагатьох французьких політичних лідерів першого ешелону, який не забарився з візитом до Києва. У річницю Голодомору Саркозі відправив українцям Франції особисто підписаного листа, де сказав: «Як і ви, я вірю, що це дуже важливо — і далі віддавати данину пам'яті тим мільйонам чоловіків і жінок, які стали жертвами тоталітарного божевілья. Голод, zorganizований Сталіним, залишається одним з найбільш нелюдських свідчень жорстокості цього режиму». Під час своєї виборчої кампанії Саркозі не раз наголошував на необхідності діалогу з Україною і Грузією та їхньому ймовірному членстві в Європейському Союзі та НАТО.

На парламентських виборах партія Саркозі «Союз на підтримку народного руху» розгромила своїх основних конкурентів — соціалістів і забезпечила собі надійну перевагу в парламенті. Чотиривідсотковий поріг здолав також «Національний фронт» під проводом Ле Пена.

Цікаві й промовисті за своїми висновками опитування громадської думки відбулися нещодавно у Польщі та Німеч-

чині. Як виявилось, громадяни цих країн плекають сентименти до земель, які колись їм належали. Польські оглядачі вбачають у цьому сигнал, який, на їхню думку, може спричинити наростання націоналістичних настроїв. Як відомо, Єврокомісія запропонувала урядам країн ЄС створити спільний підручник для вивчення історії. Натомість Міністерство освіти Польщі не підтримує цієї ініціативи, а польські історики виступають проти «однієї моделі» навчання історії в школах країн Євросоюзу.

Очевидно, що інтереси деяких європейських націоналістичних партій не завжди збігаються з інтересами Української держави. Мало того, окремі націоналістичні партії Європи не приховують своїх територіальних претензій до нашої країни, мотивуючи це лише прийнятними для них аргументами. Але незаперечним залишається одне: націоналістичний чинник відіграє дедалі вагомішу роль у європейській політиці. А це означає, що неминуче настане час, коли й Україна на собі відчує переможну силу націоналізму.

Інформаційний експансіонізм

Вважається, що світ живе в епоху «інформаційних війн». Насправді відбувається інформаційна експансія одних держав проти інших, а так звані «війни» — не що інше, як один із методів захистити свої національні інтереси або ж «свою правду» нав'язати супротивникові.

Ще й сьогодні чимало людей, які проживають на території колишнього Радянського Союзу, переконані, що імперія розвалилася внаслідок цілеспрямованої діяльності «ворожих голосів», зокрема радіостанцій «Свобода» та «Голос Америки», які завдяки цілеспрямованій, професійній і наполегливій пропаганді спромоглися трансформувати свідомість мільйонів людей. У будь-якому разі діяльність колись «ворожих голосів» — яскрава ілюстрація ефективності інформаційної експансії, яка й сьогодні залишається невід'ємним складником функціонування сучасної держави.

В Україні є власні традиції іномовлення, витоки яких пов'язані з інформаційною політикою Радянського Союзу, що безуспішно намагався переконати світ у перевагах радянського способу життя. Із розвалом комуністичної імперії незалежна Україна успадкувала інформаційні ресурси, технічні характеристики яких дозволяють вести мовлення на більшість країн світу. Проте до останнього часу про інформаційний експансіонізм України мало хто говорив, оскільки вважалося, що тріумфальна хода демократії у світі витісняє на задній план необхідність вести пропаганду в інтересах своєї держави.

Сьогодні усе змінилося. Більшість європейських держав створюють нові інформаційні інститути, перед якими ставиться головне завдання: захистити інтереси держави здійсненням інформаційного експансіонізму на території держав-конкурентів. Так, уже в період незалежності України, у зв'язку із появою в Європі нової великої держави,

Бі-Бі-Сі відкрило Українську редакцію іномовлення. Згодом аналогічні редакції почали працювати в Німеччині, Польщі та Румунії. Якщо зважити на потужну інформаційну кампанію, що її проти України перманентно веде Російська Федерація, стає очевидним, що питання українського іномовлення — це питання національної безпеки нашої держави.

Донедавна вітчизняне іномовлення здійснювалося лише за допомогою державного радіо, зокрема «Всесвітньої служби «Радіо Україна», яке виходить в ефір цілодобово та веде мовлення українською, англійською, німецькою і румунською мовами. Для порівняння: «Голос Америки» веде мовлення 50 мовами; «Голос Росії» — 32 мовами.

У 2001 році на засіданні Ради національної безпеки і оборони України було прийнято рішення «Про заходи щодо вдосконалення державної інформаційної політики та забезпечення інформаційної безпеки», яким започатковано створення Державної телерадіокомпанії «Всесвітня служба «Українське телебачення і радіомовлення» (УТР).

Реально ж УТР розпочало роботу лише в січні 2003 року двогодинним мовленням на супутниковому каналі. Сьогодні супутникове мовлення здійснюється на 82 країни світу. Його також транслюють 200 кабельних та 25 ефірних операторів в Україні, оператори Норвегії, Прибалтики, Росії, зокрема у Сибіру та на Уралі.

При цьому УТР здійснює мовлення лише українською, а тому не може бути реальним конкурентом аналогічних закордонних державних телерадіокомпаній, де існує безліч редакцій, які ведуть передачі майже усіма провідними мовами світу.

Крім УТР, мовлення за кордон здійснюють такі популярні українські телеканали, як «Інтер» та «1+1». Однак їхня діяльність — це, радше, поширення за кордоном своїх телепрограм, аніж системна робота для формування позитивного іміджу держави, «нав'язування» світові українського погляду на ситуацію в країні та світі.

З огляду на це виникає логічне запитання: чи здатна Українська держава відстояти власний інформаційний суверенітет, протидіяти інформаційній експансії з боку інших, передусім суміжних, держав, а також здійснювати ефективне мовлення за кордон?

Відповідь на нього можна було почути у Києві на Першому міжнародному медіа-форумі «Україна на європейській карті світу», у якому, крім журналістів, узяли участь керівники держави, представники як провладних, так і опозиційних сил. Незважаючи на різне бачення ними політичної ситуації в державі, усі вони були єдині в одному: Україна опинилася під інформаційним пресом інших країн, а тому має нарощувати власний інформаційний ресурс, який обстоюватиме її інтереси у світі.

Щоб сповна усвідомити масштаб і важливість проблеми вітчизняного іномовлення, наведемо приклади ставлення до цього питання США, Росії, Франції та Великобританії.

У минулому році Палата представників конгресу США схвалила бюджетні асигнування на розвиток державного телебачення і радіомовлення на зарубіжні країни у сумі 620 мільйонів доларів. У відповідному документі зазначається, що виділені кошти необхідні для того, щоб здійснювати діяльність щодо інформування міжнародної аудиторії, включно з придбанням, встановленням та орендою нових об'єктів для радіо і телебачення.

У структурі уряду США функціонує Рада керівників з мовлення (аналог вітчизняного Держкомтелерадіо), що несе відповідальність за мовлення за кордон, яке здійснюється на 61 мові каналами «Голос Америки», ТВ-Марті, телеканалу «Аль-Хурра», радіостанції «Свобода» та інших державних медіа-структур.

Хтось може стверджувати, що США нам не указ. Але аналогічну державну інформаційну політику здійснює Росія, де сьогодні ведеться планомірна робота щодо розбудови нового державного телеканалу «Russia Today», який має забез-

печити цілодобове мовлення за кордон. Голова Федерального агентства з питань преси та масових комунікацій (російське Міністерство інформації) Михайло Сеславінський передбачає, що на те буде витрачено 30 мільйонів доларів США.

Уже сьогодні перший російський державний цілодобовий англомовний канал «Russia Today» має власні корпункти у Лондоні, Вашингтоні, Парижі та Єрусалимі. Передбачається відкриття корпунктів у Каїрі та Нью-Йорку. Значна частина ефірного часу запланована для випуску новин, які транслюватимуться щогодини. Крім того, через кожні п'ятнадцять хвилин на екрані подаватимуться заголовки найважливіших подій дня. У проміжках між новинами транслюватимуться документальні фільми, тематичні фільми про Росію. На каналі працює 360 ведучих, кореспондентів, редакторів, у тому числі 80 закордонних спеціалістів.

Російська влада всіляко сприяє інформаційній експансії своєї держави. Зокрема, голова комітету з питань інформаційної політики Держдуми РФ В. Комісаров заявив, що з часом буде створено телеканал російською мовою для росіян, які виїхали за кордон, але підтримують зв'язки з батьківщиною. Це зумовлено тим, що наявні канали, на його думку, неадекватно висвітлюють події в Росії. Роботу ж каналу «Russia Today» він прямо пов'язує із формуванням інвестиційного клімату в Росії.

Не менш серйозно до питання іномовлення підходять у Франції. Нещодавно Інтернет-видання повідомили, що у цій державі розпочав мовлення новий безперервний інформаційний телеканал «France 24», який, на думку французів, стане гідним конкурентом Бі-Бі-Сі та Сі-Ен-Ен. Незабаром канал можна буде дивитися через супутник та через кабель французькою та англійською, а з літа 2007 року буде запущено чотири години на день мовлення арабською мовою. Новий канал цілодобово повідомлятиме світові французьке бачення подій, а його глядачами можуть стати 190 мільйонів людей із різних країн світу.

Аби ні в кого не залишилося сумнівів, що європейські країни активізували політику інформаційного експансіонізму, наведемо ще один факт. Відома у світі англійська телекомпанія Бі-Бі-Сі «World» у грудні минулого року започаткувала нову щоденну програму «Світові новини сьогодні», яка транслюється у континентальній Європі та США. У такий спосіб англійці прагнуть розширити свій політичний та економічний вплив на інші країни.

Принагідно зазначимо, що державний інформаційний арсенал провідних країн західної демократії становить сьогодні до 40 відсотків і успішно функціонує поруч із суспільними та комерційними засобами масової інформації.

Наведені приклади свідчать, що провідні держави дедалі більше уваги приділяють питанням інформаційного експансіонізму, який трактується як засіб відстоювання свого місця у глобалізованому світі, збереження національної та культурної ідентичності. Настав час українського інформаційного експансіонізму.

Націоналізм як ідеологія утвердження національної державності

Український націоналізм був і залишається могутньою й продуктивною ідейною силою. Про це свідчить безліч фактів, а найголовніший із них — постання в ХХ сторіччі Української держави, до чого завжди наполегливо змагав український націоналізм. Важко заперечити й таке твердження: фактор націоналізму — це найістотніша політична домінанта сучасної геополітики. Процес розпаду імперій та творення національних держав є результатом дії ідеологій націоналізму, які становлять цілісну ідейно-політичну концепцію, що сьогодні істотно впливає на перебіг подій у світі.

Не є таємницею, що найвищим репрезентантом ідеології українського націоналізму була Організація Українських Націоналістів (ОУН). Довгі роки очорнення, фальшування та дискредитації не змогли заступити ореол слави ОУН, а довголітня діяльність українських націоналістів у незалежній Україні — це закономірний і логічний крок ОУН до досягнення своєї традиційної мети: здобуття й утвердження Української Самостійної Соборної Держави.

Однак, поважаючи історичне минуле націоналістичного руху та враховуючи той величезний ідейний, методологічний та героїчний досвід попередників, необхідно вже сьогодні означити нові орієнтири, щоб у такий спосіб перетворити український націоналізм та його виразника — ОУН у визначальний фактор державотворення, спроможний адекватно розв'язувати нагальні проблеми утвердження української державності.

Визнаючи факт dokonаності державної незалежності України, мусимо сьогодні визнати й іншу реальність: лише самим фактом незалежності не вичерпується остаточна реалізація національного ідеалу українців. Держава Україна поки що не відбулася як держава української нації, а українська національна ідея не стала пасіонарною, інтегрую-

чою в суспільно-політичному житті нашого народу. Навіть побіжний аналіз ідейно-політичного розмаїття в Україні вказує на жорстке протиборство принаймні трьох ідей: комуністичної (різновид — соціалістична), ліберально-космополітичної й національної. Ці три ідеї, маючи своїх виразників в особі партій або інших структур, так чи інакше намагаються впливати на політичну ситуацію в Україні і, відповідно, на майбутнє і долю нації.

Тим часом історичний приклад постання і функціонування більшості європейських держав свідчить, що тільки ті державні утворення, які виникли як результат реалізації національного ідеалу корінної нації, спроможні реально закріпити державні інституції, гарантувати права національним меншинам, забезпечити добробут усім громадянам держави. Україна не може бути винятком. Не загоївши своїх національних ран, не відчувши себе повноправним господарем на своїй землі, українська нація не зможе гарантувати навіть незалежність держави. І навпаки: Україна — як держава української нації — це запорука її суверенності та історичної перспективності.

В Україні, як і в інших державах, проблематику здобуття, закріплення і розбудови державності ефективно розв'язувала ідеологія націоналізму, яка визнає націю найвищою органічною формою суспільної організації. Український націоналізм — це філософія буття нації, яка визначає співвідношення окремих стратумів, роль та місце індивідумів у суспільстві. Український націоналізм — це також політично-програмовий рух, теорія і практика національно-визвольної боротьби, ідеологія державотворення та державного функціонування. Іншими словами, націоналізм — це узагальнений досвід нації, природне явище у свідомості кожної нації, а не ідейний витвір, привнесений з «чужого поля», силоміць накинута націю, як у випадку, скажімо, комунізму.

Слід наголосити, що реалізація засад ідеології українського націоналізму завжди буде зумовлена реальним

станом нації. Це важливо усвідомити, оскільки є небезпека перетворити націоналізм із творчої ідеології в догму, не здатну розв'язувати нагальні проблеми державотворення.

Першогрудневе потвердження українським народом у 1991 році Акту про незалежність засвідчило, що на діахронному рівні нація зберегла «здорові» основи свого буття. Але на синхронному — ці «здорові» основи сильно уражені бацилами космополітизму, національного нігілізму та атеїзму. І це тільки один із чинників, який пояснює певну зневіру в державності й неготовність нації в екстремальних умовах послідовно утверджувати національний ідеал.

Безпосередній вплив на формування екзистенції нації має її провідна верства. Саме провід, еліта нації, несе велику відповідальність за наше майбутнє та суголосність політичної практики з національними імперативами. Сьогодні не можемо однозначно ствердити, що національні дороговкази вибрано правильно, а тактика боротьби є ефективною. Партійне розшарування, внутрішні чвари, роздробленість, взаємопоборювання — це ті ознаки, які значною мірою характеризують стан проводу, зумовлюють відчутне гальмування процесів державотворення і є прямим наслідком підміни орієнтирів. Адже очевидно, що коли б політичні лідери у своїй діяльності керувалися вищими інтересами нації, а не прагнули реалізувати власні ідейні концепції й особисті амбіції, то політична реальність сьогодні була б іншою.

Актуальність сучасного моменту саме і полягає в тому, щоб за теперішніх умов застосувати на практиці оптимальний принцип національного державотворення. Маємо на увазі передусім світоглядну й ідеологічну концепцію, на основі якої творяться певні політичні схеми. Найефективніший спосіб залучити інтереси різних стратифікаційних прошарків суспільства до будівництва держави — це узгодити їх із національним ідеалом, який є традиційним і легітимізованим стрижнем буття нації. Інакше кажучи, інтерес нації — найвища домінанта, всі інші інтереси — класові, релігійні,

регіональні, партійні — є лише похідними від цієї домінанти і не можуть претендувати за наріжну засаду національного поступу. При цьому парадигма національних інтересів є широкою, але ознака національної незалежності завжди залишається константною.

Національний інтерес не може лежати виключно в площині соціальної чи економічної політики. Останнім часом матеріальна і духовна стагнація суспільства спричинилася до появи різноманітних концепцій подолання кризи. Найпростіша схема така: головне — економіка і соціальна сфера, все решта почекає. Цю схему використовують не тільки демагоги — прагматики чи ліберали, а й значна кількість політиків національно-демократичного спрямування. Саме у простоті цієї схеми полягає її абсурдність. Національний організм — явище складне, і внутрішня конституція його буде повнокровно функціонувати тільки за умов врахування цієї складності. Соціальний і економічний добробут — важливе питання, але це тільки один компонент проблеми державності нації. Звуження проблематики державотворення до соціальних чи економічних проблем загрожує переорієнтацією нашої боротьби не за національне, а за соціальне «визволення». Соціально-економічний фактор — це лише складова національного інтересу. Боротися за часткове (одну складову) — це втратити все. Пригадаймо, на зорі ХХ століття також стояла дилема: національне чи соціальне (нація чи клас)? Вибір тоді відбувся на користь соціального. У результаті, коли поляки здобули Польщу, угорці — Угорщину, фіни — Фінляндію, українці... соціалізм і, як писав Євген Маланюк, «довгу ніч бездержавності». Отже, лише послідовна, вперта реалізація національного ідеалу — єдина можливість вирватися із тенет економічної, політичної і соціальної кризи.

У силовому полі проблематики державотворення несподівано опинилася інша дилема: націоналізм чи демократія? З неї випливає цілий комплекс похідних проблем:

співіснування понять націоналізм і демократія, зумовленість цих понять, їхні взаємини тощо. При розгляді цього комплексу питань важливо відразу з'ясувати, що згадані поняття різняться між собою як за природою, так і за характером. А тому для аналізу потребують особливої методології, яка б враховувала цю специфіку. Саме відсутність такої методології зумовлює ототожнення цих понять або їх протиставлення. Ідеологія українського націоналізму має на меті забезпечити всебічний і гармонійний самовияв нації й індивідуума. Цього можна досягти тільки за умов витворення національної держави. У національній державі найоптимальнішим засобом гармонізації інтересів різних прошарків населення, без сумніву, є демократія. Але коли демократію роблять ідеологією (явище «демократизму») або механізмом для досягнення мети, то це може мати небезпечні наслідки. Принцип демократії не може абсолютизуватися і протиставлятися національному інтересові. Криза сучасної української націонал-демократії якраз і зумовлена тим, що конкретні, добре перевірені європейським досвідом засади демократії зазнали в Україні певних деформацій тільки через те, що не враховували реальної специфіки стану нації та її нагальних інтересів. Прикладів можна наводити чимало — від антиукраїнської істерії на шпальтах «демократичних» газет до кадрової політики влади, яка з огляду на демократію не може позбутися антидержавного баласту. Однак це зовсім не означає, що демократичний устрій Української держави суперечить ідейним засадам українського націоналізму. Саме український націоналізм і має стати тим механізмом, який би адаптував принципи демократії до української реальності, а це можливо лише за умови становлення України як держави української нації. Націоналізмом не потрібно замінити демократію, він повинен допомогти українській демократії позбутися тих деформацій, які спричинилися недолугою політикою протиставлення демократії національним інтересам.

Зрозуміло, що утвердження української національної ідеї неминуче поставить проблему співіснування корінної нації і національних меншин, які складають чималий відсоток від загальної кількості населення в Україні. Адже зараз вже замало апелювати до твердження про свідому і добре продуману імперську політику Москви, яка провокує міжнаціональні конфлікти.

Проблема національних меншин потребує диференційованого підходу. Критерієм у минулому тут було ставлення національних меншин до національно-визвольної боротьби українців. Сьогодні критерієм має стати факт національної незалежності. Ставлення національних меншин до цього факту і буде визначати політику українців щодо національних меншин. Ті національні меншини, які допомагають нам у розбудові держави або ж, принаймні, не заважають, мають користуватися усіма правами громадян України. Корінна нація зобов'язана всіляко сприяти задоволенню культурних проблем цих національних меншин. Але до тих національних меншин, які відкрито виступають проти нашої незалежності, наше ставлення має бути адекватним, як до кожного ворога нашої державності, без огляду на національність.

У стосунках з національними меншинами важливо позбутися, з одного боку, комплексу «богообраності» і сліпої отожднювальної ненависті на взірець: «Кожен чужинець — ворог». Варто нагадати, що нація — це спільність людей, об'єднаних передусім ідеєю національної свободи. Не забуваймо про «неукраїнське» походження таких велетів національного духу, як Юрій Клен (Освальд Бургардт), А. Кримський, В. Липинський та ін. Таке «забуття» — це зайвий козир у руках наших недругів та свідчення нашої власної ідейної убогості. Слід також зауважити, що у демократичному суспільстві національні меншини володіють не тільки правами, а й цілком конкретними обов'язками щодо держави, яка дала їм притулок і піклується про їхнє майбутнє.

У цьому контексті є потреба зайвий раз розтлумачити націоналістичний клич «Україна для українців», проголошений ще на зорі ХХ століття Миколою Міхновським, який постійно був і залишається предметом різноманітних спекуляцій. Розуміння природи цього гасла та його глибшої сутності висловив Юрій Пундик, один із ідеологів ОУН: «Клич «Україна для українців» в нашому розумінні означає тільки право для тієї української національної спільноти, без різниці кровного чи релігійного походження її членів, вільно господарити на її землі. Водночас, однак, він не заперечує права проживання на українській території й іншим національним меншостям, якщо вони засвідчать свою лояльність до української національної більшості й Української держави. (Пундик Ю. До ідеологічних питань українського націоналізму // У полум'ї дружнього слова. — Париж, 1983). Здається, що до цих слів мало що можна додати.

Чимало «етнічних» звинувачень націоналізму лежить у площині формулювання дефініцій, а простіше — у свідомій підміні деяких понять. Так, деякі українські й неукраїнські мас-медіа постійно ототожнюють поняття «націоналізм» і «шовінізм», щоб у такий спосіб дискредитувати перший, надавши йому ознак другого. Але український націоналізм — явище органічне, не привнесене ззовні, це ідеологія здобуття й закріплення державності на своїй етнічній території. Шовінізм — явище інтернаціональне, за своєю природою агресивне і прагне до закабалення інших народів чи держав. Сплутувати ці поняття — неприпустимо.

Не можна обминути ще однієї важливої проблеми, пов'язаної з українським націоналізмом. Організаційна строкатість націоналістичного руху в Україні, його неоднорідність і неструктурованість породили безліч інтерпретацій націоналізму — від фашизації цього поняття до підміни націоналізму лібералізмом чи демократизмом. Таке ідейне «бродіння» дискредитує націоналізм, заважає поширенню та пропаганді ідей націоналізму. За таких обставин саме ОУН, з

огляду на її авторитет, і мала б стати тим орієнтиром, який давав би змогу скристалізувати ідейні засади, «відділити зерно від половини», оцінити нове, вказати на промахи і хиби.

На початку минулого століття українському націоналізмові судилося стати могутньою ідейною силою на шляху до свободи. Сьогодні наша воля, інтелект і праця мають зробити український націоналізм визначальним фактором державотворення, аби, врешті, сповнилася мрія наших великих попередників — відродилася могутня, велика й велична Українська держава!

Націоналізм і «соціальне питання»

Опоненти українських націоналістів дуже часто звинувачують останніх, що ті, мовляв, тенденційно перенаголошують «національне» і повністю ігнорують «соціальне». Такі закиди не мають під собою жодних підстав.

Так, ще на зорі становлення Організації Українських Націоналістів один із провідних її ідеологів Дмитро Андрієвський відзначав: «Ми будемо намагатися уняти і скерувати річище живих сил народу в напрямі державного будівництва й не дати їм розбитись на марні струмки. Ми чуйно будемо прислуховуватися до органічних прагнень соціальної природи нації й будемо допомагати їй устроїтись й консолідуватись згідно з власними потребами й законами». (Розбудова Нації // Наша позиція. — 1929.) Цитата є характерною ілюстрацією того, наскільки Д. Андрієвський, ОУН в цілому усвідомлювали важливість соціального чинника у процесі державотворення. Власне, потреба оперти визвольний рух на соціальні стратуми суспільства виходила із розуміння нації як спільноти, що структурована передусім за соціальними ознаками. З цього приводу Д. Андрієвський писав: «Нація — складний організм, в ній існують групи з їх окремими функціональними ознаками».

Основні засади соціальної політики ОУН були вироблені ще при кінці двадцятих років ХХ століття й конкретизовані у подальші роки боротьби за здобуття й закріплення української державності. Наріжним каменем цієї політики може слугувати таке твердження ідеолога ОУН Миколи Сціборського: «Не внутрішня боротьба часткових інтересів, тільки солідарні, узгіднені зусилля цілого суспільства, спрямовані на забезпечення сили й ладу держави, можуть гарантувати в лоні нації всім її прошарованням внутрішній мир, охорону, працю, соціальну справедливість і розвиток».

(М. Сціборський. Націократія. — Париж, 1935.) Іншими словами, ОУН відкидала більшовицький принцип обстоювання прав одного класу й протиставлення його іншим верствам, що, на думку націоналістів, перманентно шматує живе тіло нації. Натомість український націоналізм вирішення соціальних проблем розглядає як важливу складову загальнонаціонального відродження, ролі та впливу цілої нації в Українській державі.

В основоположному документі ОУН «Устрій Організації Українських Націоналістів», прийнятому на Першому (установчому) Конгресі у 1929 році, було викладено основні засади соціальної політики ОУН. Зокрема, передбачалася можливість об'єднання різних соціальних груп та їх справедливого представництва в органах влади для відстоювання своїх професійних інтересів. Регулювання інтересів працевдавців і працівників мало забезпечуватися правом укладання угод у рамках чинного законодавства та при контролі держави. На приватних і державних підприємствах передбачалося створення виробничих рад із представників підприємств, керівників і робітників, які матимуть право доступу й контролю за якістю продукції та виробничими фондами.

ОУН виступала за запровадження інституту третейських суддів, які б мали право вирішувати спори між працевдавцями і працівниками. На випадок недосягнення згоди допускалося право на страйки та нокаути, а остаточне залагодження конфліктів залишалося за державним арбітражним судом.

ОУН вважала працю основним джерелом матеріального добробуту громадян, а тому передбачалося прийняття законів, які б стимулювали ефективність праці через її кваліфікацію, нормування робочого дня, внутрішній розпорядок підприємств тощо.

ОУН передбачала восьмигодинний робочий день, а також систему соціального захисту («матеріальну поміч») безробітним та окремим верствам, які силою різних обставин не здатні до ефективної праці. Основним джерелом для пільг ма-

ли бути фонди, зібрані від працівників і працедавців, а в окремих випадках соціальний захист забезпечувала держава.

Основи соціальної політики ОУН були конкретизовані на Третньому Великому Зборі Українських Націоналістів, що відбувся у серпні 1947 року. Стрижнем такої політики є ідейно-світоглядне твердження, «що соціальний лад твориться й розвивається залежно від вимог життя, однак незмінною засадою його розвитку мусить залишатися внутрішнє та зовнішнє скріплення нації та її держави. Соціальний лад Української держави ставитиме в основу життя національну ідею, свободу життя, етику праці, соціальну справедливість і співпрацю та співвідповідальність усіх верств нації».

Основним завданням соціальної політики ОУН вважала забезпечення кожному громадянину однакові об'єктивні правові умови праці та використання її результатів. Праця має визначати суспільну вартість людини, а всі види і форми праці, які служать інтересам нації, є суспільно вартісні і гідні пошанування.

Окремий розділ Програми ОУН передбачав організацію охорони праці й здоров'я та соціальне забезпечення. ОУН наголошувала, що винагорода за працю мусить відповідати вимогам утримання робітника та його родини, належного виховання нащадків і можливість користуватися здобутками духовної і матеріальної культури. У майбутньому передбачалося прийняття закону, який забезпечував би можливість «працівникам отримувати будівельні площі, присадибні ділянки та будівельний матеріал для споруди помешкань». Важливим елементом соціальної політики було передбачуване відповідним законом право працівників промислових і торговельних підприємств кооперативного і мішаного характеру шляхом вкладу паїв ставати співвласниками даного підприємства.

ОУН виступала за щорічну платну відпустку. Єдина організація соціального забезпечення гарантувала опіку пенсіонерам, не здатним до праці інвалідам, калікам, хворим;

дбала про охорону здоров'я працюючих, охорону материнства, підлітків, сиріт тощо. (Див.: Програма Організації Українських Націоналістів. — Накладом ОУН, 1947.)

Як видно із викладеного матеріалу, український націоналізм не ігнорував і не ігнорує «соціального» як складової ідеї національного визволення, бо лише у власній державі, де українська нація як гарант незалежності й соборності реалізує свої державницькі аспірації, можлива реальна і справжня соціальна справедливість. Отже, цілком законірно, що нинішнє покоління націоналістів, в тому числі ОУН, у своїй повсякденній діяльності керуються гаслом: «За національну й соціальну справедливість в Українській державі!», яке логічно впливає з попереднього кличу: «Українська держава — спільне добро її громадян!»

Національна і соціальна справедливість — співзалежні поняття. Інакше кажучи, соціальна справедливість є складовою національної ідеї, боротьба за реалізацію якої виступає запорукою процвітання держави. Тут доцільно зробити невеликий історичний екскурс.

До наших часів збереглися архіви Української Народної Республіки, які змальовують соціальний конфлікт між директором гаража і звільненими ним з роботи шоферами. Тодішнє Міністерство праці, враховуючи лише соціальний аспект конфлікту, не захистило робітників. Натомість директор прийняв на роботу працівників-неукраїнців, які зневажали українську мову й Українську державу. Цікаво, що після цього звільнені робітники звернулися за захистом до військовиків, оскільки «соціальне» для них відійшло на задній план, адже відверто ігнорувалися їхні національні почуття. Власне, неспроможність політичного проводу УНР гармонізувати питання національної і соціальної справедливості стало однією з причин її драматичної поразки.

На сучасну пору національна й соціальна стабільність залежить не стільки від зовнішніх небезпек, як від внутрішньої соціально-економічної ситуації. Неспроможність влади за-

хистити національні й соціальні інтереси населення породжує недовіру громадян до держави, оскільки вони не вважають таку державу «своєю». Через те соціальні конфлікти дуже часто розхитують країну, унеможливають можливість проведення ефективних економічних і політичних реформ. Саме тому сьогодні дедалі частіше фактор національної ідеї відіграє основну роль у формуванні соціального капіталу нації, її здатності забезпечити стаке економічне зростання і як наслідок соціальну справедливість.

Водночас слід зазначити, що принципи національної і соціальної справедливості повинні застосовуватися до українців, які проживають за межами своєї історичної Батьківщини. Передусім в Україні мають бути створені оптимальні умови для повернення українців на Батьківщину, рівночасно як і можливість виїхати з України усім, хто не хоче пов'язати своєї долі з незалежною Українською державою. Прикладом можуть слугувати балтійські країни. Скажімо, естонська влада кожному, хто бажає виїхати з Естонії, виплачує \$ 2000.

Крім того, елементом державної політики має стати захист національних почувань і соціальної справедливості українців, які проживають на етнічних українських землях. Це не означає пред'явлення територіальних претензій суміжним з Україною державам. Але це рішуче заперечення споглядальності й пасивності, коли ігноруються інтереси українців Холмщини, Берестейщини, Кубані, Лемківщини, Південної Буковини тощо. Якщо Українська держава гарантує національні й соціальні права національним меншинам, то вона має право і повинна вимагати справедливого ставлення до політичних і культурних прав своїх земляків, де б вони не проживали.

Місія українського націоналізму

Упродовж багатьох років українські націоналісти і словом, і ділом підтверджували незмінність однієї з головних заasad власної ідеології: націоналізм не буває неактуальним, його сила — у здатності давати правильну відповідь на найскладніші питання, що стоять перед суспільством і країною.

Сьогодні настав час давати відповідь на непрості питання сучасному поколінню українських націоналістів. Таких питань чимало. Але головне з них — на устах у всіх: чому на шістнадцятому році Української незалежності нас не полишає відчуття того, що ми, українці, живемо «не у своїй хаті» й на нашій землі панує «чужа правда»?

Іншими словами, й досі невіршеним залишається ключове питання форми і змісту Української державності, спроможності української нації бути повноправним господарем своєї долі на своїй землі.

Отже, чому ми не маємо української України?

Упродовж багатьох років вітчизняний політикум із так званого «державницького табору» давав однотипну відповідь на це далеко не риторичне запитання, а саме: у всьому винна влада, яка не може, не хоче і не спроможна вести Україну шляхом, освяченим національною ідеєю. Таке твердження, на перший погляд, було правильним. Перший і другий президенти держави особливо не відзначалися українським патріотизмом, фактично перебували у статусі васалів Москви й не бачили потреби будувати національну державу.

Проте усе змінилося у 2004 році, коли на хвилі Помаранчевої революції Президентом України став Віктор Ющенко. Так, нинішнього Президента не можна вважати українським націоналістом, однак було б неправильно закидати йому брак українського патріотизму та елементарного професіоналізму. Але вже через півтора року на політичний

олімп зійшов його антипод — Віктор Янукович. І коли довелося робити підсумки дворічної діяльності Президента Ющенка та двох його урядів, то вони, м'яко кажучи, виявилися невтішними.

Мало того — під загрозу поставлено територіальну цілісність і соборність України. Каменем спотикання на відомому «круглому столі», де підписувався Універсал національної єдності, виявилися лише питання, що визначають зміст і характер української державності, зокрема проблема функціонування української мови, необхідності духовного єднання довкола традиційних для українців християнських цінностей, забезпечення національної безпеки обранням курсу на європейську та євроатлантичну інтеграцію.

Звичайно, можна тішитися, що Президент Ющенко намагається консолідувати політичну еліту довкола інтегральних цінностей країни. Але чи справжньою буде ця «консолідація»? І чи не завелику ціну заплатила нація за Універсал, яким лідер найбільшої в Україні проросійської сили, Партії регіонів, розчистив собі дорогу до влади?

Таким чином, універсальна відповідь: «у всіх гріхах винна влада» є, можливо, й правильною, але не вичерпною, коли йдеться про сучасний стан нації і держави.

На наше переконання, правильну й вичерпну відповідь на «питання дня» дав ще на зорі ХХ сторіччя харківський адвокат Микола Міхновський, коли стверджував, що головна причина всіх наших невдач на шляху творення державності полягає в одному: відсутності націоналізму в діях тих, хто сьогодні називає себе «державним діячем». При цьому націоналізм передусім розуміємо як світогляд, систему цінностей, яким не можна зраджувати в ім'я сьогоденної політичної кон'юнктури.

Україна вкотре опинилася на роздоріжжі лише тому, що впродовж останніх шістнадцяти років у суспільстві так і не з'явилася верства, впливова партія, громадське об'єднання чи інститут влади, який зміг би виконати ту роль, яку,

скажімо, у Польщі відіграла Католицька Церква, у Франції і Німеччині — національна буржуазія, у Великобританії — інститут монархії. Тобто в Україні немає ідейного стрижня як носія визначальних цінностей, без яких нація не може існувати навіть тоді, коли створить свою державу.

У свій час в Україні таку роль відіграло козацтво, згодом — творча еліта на чолі з генієм українського народу Тарасом Шевченком, врешті — ОУН як модерна національна сила, ідеологія якої увібрала в себе усі необхідні духовні й матеріальні складові буття нації.

Якщо б у сучасній Україні існував свій, власний **Національний Орден**, ми б ніколи не зазнали тої поразки, яка явить душу нації сьогодні.

Щоб сповна собі уявити, до яких наслідків призводить брак націоналізму в суспільстві, пригадаймо «шок», що його пережила значна частина українського політичного істеблїшменту через розпад «помаранчевої коалїції». Тодї в один голос усі твердили про «зраду Мороза», вчинок якого справедливо викликав огиду. Але впродовж багатьох років Мороза терпіли, толерували й стимулювали його дії саме ті, хто сьогодні його активно засуджує. «Великий політик» — так про Мороза нещодавно говорила Юлія Тимошенко. Це «український Кваснєвський» — упродовж багатьох років, наче заклинання, повторювали більшість націонал-демократів. Лише українські націоналісти застерігали суспільство від цього «троянського коня». Але хто прислухається до гласу волаючого в пустелі...

Неспроможність належно оцінювати вчинки окремих людей, політиків чи явища, що відбуваються в українській політиці, — це далеко не основна вада так званої провідної верстви, що не розуміє значення націоналізму як ідеології державотворення. Значно небезпечнішим явищем є втрата мети, орієнтирів, національної перспективи, до якої прямує український народ.

Ця проблема, наче у дзеркалі, відбилася під час уже згаданого «круглого столу». Чому «героєм» дискусїї на Банковій став

Президент Віктор Ющенко? Бо несподівано для багатьох, а насамперед для безпосередніх учасників «круглого столу», він не захотів виступити у ролі миротворця. Відкриваючи засідання «круглого столу», Ющенко заявив: «Я закликаю розпочати процес об'єднання навколо принципів об'єднання країни». Згодом нація почула з уст Президента лекцію про національні інтереси та необхідність відстоювання їх, соборність держави як невід'ємну складову її процвітання, українську мову, без якої не буде Української держави, європейський та євроатлантичний вибір у контексті забезпечення національної безпеки країни, врешті — про створення Української Помісної Православної Церкви, як важливого чинника духовної єдності держави. При цьому Ющенко, фактично, відмовився від будь-яких компромісів, якщо вони, на його думку, стоять на заваді реалізації його плану розбудови Української держави.

Але, крім Ющенка, більше ніхто з учасників «круглого столу» не був готовий до дискусій на тему майбутнього України. Найбільше — лідер Партії регіонів Віктор Янукович. Він, як правило, мовчав. Важко сказати, чим пояснювалося це мовчання: настановами американських радників, які стверджують, що чим менше говорить Янукович, тим більшим є його рейтинг, чи неготовністю піднятися на рівень діяча держави, покликаного відстоювати інтереси свого народу.

На висоту українського державника, на жаль, не змогла піднятися лідер БЮТ Юлія Тимошенко. У Секретаріаті Президента вона захищала свою партійну правду, яка і так усім відома. Ми побачили політика, який веде «війну» із своїми опонентами, але при цьому не вважає за необхідне чітко й недвозначно заявити про ідеали, за які, власне, ведеться бій.

І вже зовсім політичними карликами видаються соратники Ющенка із лав «партії влади» — «Народного союзу «Наша Україна». Їхні моралізаторські монологи не справили жодного враження, тому що не можна вірити людям, які декларують одні принципи, а в повсякденному житті реалізують інші, часто-густо протилежні тим, які декларувалися.

Наведений приклад «круглого столу» дає підстави зробити висновок, що, на жаль, хвороба безідейності й безпринципності опанувала практично увесь політичний табір України, навіть ту його частину, яка сповідує національну ідею.

Пріоритетом багатьох наших партій стали посади в органах державної влади, різноманітні квоти, урядові портфелі і місця у «прохідній частині партійного списку». На багатьох партійних з'їздах, конференціях і зібраннях, як правило, вже обговорюються не актуальні питання життя нації і держави, а політичні конфігурації, які можуть забезпечити прихід до влади.

Парадокс полягає в тому, що чим більше говориться про владу, тим скоріше вона вислизає із рук. А можливо, у цьому й немає парадоксу. Це закономірний наслідок діяльності тих сил, для яких влада — самоціль, а не засіб реалізувати національну мету свого народу.

Із викладеного випливає першочергове завдання українського націоналістичного руху — зробити все, щоб Україна стала державою, де домінують питомі для української нації духовні й моральні цінності.

Історична місія Організації Українських Націоналістів на сучасному етапі — стати своєрідним Національним Ордемом, що об'єднає людей, для яких влада української нації в Українській державі — альфа й омега їхнього життя, а боротьба за реалізацію національної ідеї — суть їхньої політичної тактики і стратегії.

Історична місія ОУН полягає в тому, щоб повернути у суспільство, насамперед у вітчизняний політикум, високу ідейність, світоглядну й ідеологічну принциповість, справжню людську мораль і християнські цінності, а отже — віру в Українську Самостійну Соборну Державу. Це можна зробити за однієї умови: самим стати зразком людини, для якої честь нації — понад усе.

На перший погляд, означені принципи зрозумілі і безальтернативні. Проте дійсність показує, що це не так. Жертовне служіння ідеалам нації — суспільний дефіцит. Але,

врешті-решт, не може так бути, щоб в Україні не було людей, які люблять свою Батьківщину не за високі державні посади, а звичайною синівською любов'ю.

Якщо нація і політична еліта не зрозуміють, що не можна реалізовувати ефективну державну політику без опертя на традиційні для українців цінності, високу ідейність та патріотизм, то Україна не лише не відбудеться як модерна країна, а й стане об'єктом втручання ззовні. В одній із своїх статей колишній секретар Ради національної безпеки і оборони Володимир Горбулін застерігає: «Відкритість українського політикуму, прозорість для зовнішніх впливів вітчизняних політичних інститутів створили умови, коли Україна опинилася перед загрозою зовнішнього управління». Цей виклик не новий для нашої держави. Але особливість ситуації полягає в тому, що шістнадцять років тому Україна стояла перед загрозою військової окупації з боку Росії, згодом — ми відбивалися від економічного й політичного імперіалізму. Віднедавна існує загроза культурній ідентичності народу. Сьогодні ж усі згадані загрози стали об'єктивною геополітичною реальністю, ігнорування якої смертельно небезпечно.

Не секрет, що дамоклів меч глобалізації може відвернути лише національна держава. Не випадково більшість європейських урядів серйозно розмірковують про необхідність переходу до концепції «держава — нація», оскільки саме нація може вважатися надійним імунітетом від руйнівної сили зовнішніх впливів. Це вкотре робить актуальною аксіому про необхідність плекання в Україні справжньої національної еліти — у цьому місія українського націоналізму як ідейного руху, що неодмінно приведе нас до перемоги — утвердження великої і заможної України.

Де праві!?

Незабаром може бути започаткована нова якість у політичному житті країни, пов'язана з ренесансом сучасного українського націоналізму.

Звідки такі сподівання?

Насамперед слід відзначити світоглядну кризу, що її переживають, з одного боку, парламентські сили в особі блоку «Наша Україна», а з другого — традиційні позапарламентські націонал-демократичні партії, для яких поразка на останніх виборах стала «останнім цвяхом у домовині». Думаю, що не варто наводити аргументацію на користь сказаному, оскільки вона нагадуватиме самобичування, яке не личить справжнім патріотам.

Однак маргіналізація «НУ», націонал-демократів в цілому — це не просто послаблення їх впливів. Це передусім криза їхньої ідеології або ж фіксація її відсутності. Падіння рейтингу «НУ», а значить суспільної довіри до неї, пов'язане не з її бездіяльністю, а з її світоглядною невизначеністю, яка, у свою чергу, призвела до політичного фіаско. Лідери «НУ» так і не зрозуміли животворної сили націоналізму, який привів їх до влади у 2004 році, а відтак сьогодні може «поховати».

Дозволю собі зробити таке припущення: зневіра у помаранчевих лідерах та політичних силах, які вони очолюють, — потужний каталізатор для сучасного націоналістичного руху. Це — великий шанс для «правих», які давно чекають свого часу.

Чи готові українські націоналісти до таких викликів?

Дискусія, що нині ведеться з приводу місця і ролі «правого руху», вказує, що, принаймні, амбіцій націоналістам не бракує. З цього приводу вважаю за необхідне висловити кілька думок.

У своїй статті «Про необхідність українського націоналізму в Україні» (Інтернет видання «Українська правда»)

Сергій Грабовський закидає націоналістам, що вони надміру захопилися «ритуальною» практикою, сконцентрувалися на героїчному минулому, зокрема, що стосується боротьби ОУН і УПА. А це, мовляв, робить націоналізм неактуальним.

Таке твердження правильне лише на перший погляд. Річ у тім, що історичне минуле націоналістичного руху вже давно є фактором сучасної української політики. Яскравим підтвердженням цього стали події довкола відзначень 60-ї річниці так званої Волинської трагедії у 2003 році. Тоді президент Леонід Кучма, уражений бацилою меншовартості й запобіганням перед поляками, мав намір просити вибачення у польського президента Квасневського за події на Волині у 1943 році, коли власне ОУН вела національно-визвольну боротьбу проти польських окупантів. Очевидно, що таке «вибачення» стало б великою національною поразкою українського народу, засвідчило б його неповноцінність й нездатність захистити свою історичну правду. Лише протести українських націоналістів у Києві та на Волині, широка роз'яснювальна робота, яку вони тоді провели, дали можливість ухвалити у Верховній Раді зважене рішення з цього болючого для двох народів питання. Крім українських націоналістів, більше ніхто не спромігся стати на захист честі української нації.

Врешті, боротьба за державне визнання ОУН і УПА — це також складова сучасної політики, де історичне минуле — лише ґрунт для реалізації програмних гасел українського націоналістичного руху.

На наш погляд, проблема не в тому, що сучасні націоналісти надмірно захопилися власною історією. Проблема полягає в їх неспроможності ефективно творити те, що вже нові покоління назвуть історією.

У цьому контексті доволі слушні думки висловлені у статті Андрія Ільєнка «Нотатки про український правий рух», що розміщена на офіційному сайті ВО «Свобода». Основну з причин «усіх бід» націоналістів, або ж, за його визначенням,

українських правих, він вбачає в їх нездатності вийти із «силового поля» націонал-демократів та ідеології лібералізму, яку ті останнім часом намагаються взяти на своє озброєння. Іншими словами, він бачить «вихід у кінці тунелю», коли націоналізм стане самостійним чинником у сучасній українській політиці. Із таким твердженням важко не погодитися. Набагато важче реалізувати цю мету. Але це необхідно зробити, оскільки націонал-демократичний рух переживає кризу, натомість суспільство «вагітне» націоналізмом.

Очевидно, що останнє твердження виглядає дискусійним з огляду на останні вибори до Верховної Ради, на яких націоналістичні сили зазнали болючої поразки. Але вибори відбулися. Сьогодні в Україні є якісно інша політична ситуація, характерною особливістю якої є глибоке розчарування так званою політичною елітою країни, правлячими партіями та лібералізмом, який вони уособлюють.

Зрештою, навіть останні вибори, коли націоналістичний електорат роздирався «Нашою Україною – Народною самообороною» та БЮТ, засвідчили, що у своїй сумі націоналістичні сили мають чимало твердих прихильників. А це не так уже й мало для походу за владою.

Проте під лежачий камінь вода не тече. Українські націоналісти мають навчитися давати чіткі відповіді на виклики сучасності. Вони мають не лише розпрощатися з помаранчевим лібералізмом націонал-демократів, а й з усіма «хворобами», що їм притаманні, зокрема нездатністю об'єднуватися, йти на «гнилі» компроміси з ворогами, жертвувати ідеологічними принципами в ім'я політичної кон'юнктури тощо.

...Останнім часом стало модним пророкувати політичну смерть націоналізму. «Похорони» робили не один раз, але всі вони виявлялися передчасними. Досвід інших країн, й України зокрема, показує, що в критичні моменти суспільство завжди шукає вихід у націоналізмі. І це не випадково, адже націоналізм примушує напружувати волю й інтелект нації,

прищеплює імунітет від внутрішніх і зовнішніх загроз. Головна ж проблема українського націоналізму — пошук адекватних і суголосних часові форм свого виявлення. І хто першим збагне логіку й ритм часу, той «осідлає коня». І навпаки, будь-яке тупцювання на місці прирікає усіх, навіть «канонічних» націоналістів. Націоналізм не буває неактуальним, і це найголовніший урок для сучасного покоління націоналістів.

ДОДАТОК

Організація Українських Націоналістів

В історії українського національно-визвольного руху діяльність Організації Українських Націоналістів посідає особливе місце. Це один із найорганізованіших і наймасовіших етапів боротьби українського народу за власну державність.

ОУН постала у надзвичайно складних історичних і політичних обставинах. Поразка у 1922 році Української Народної Республіки (УНР), окупація більшовицькою Росією України, рівночасно як відхід частини українських земель до Польщі, Чехословаччини і Румунії, фактично означали втрату перспективи вибороти самостійну Україну. Українська політична еліта на початку 20-х років ХХ сторіччя опинилася у стані глибокої політичної кризи і розчарування, які посилювалися браком нових світоглядно-ідеологічних орієнтирів.

Основні політичні та інтелектуальні українські сили були зосереджені на еміграції. Їх кістяк становив загартований у боях за УНР військовий елемент, вояки і старшини української армії. На території Польщі і Чехословаччини почали утворюватися українські культурні й політичні центри, які мали зв'язок з поневоленою Україною і шукали оптимальні розв'язки пекучих національних проблем.

Серед найвідоміших і найорганізованіших осередків слід відзначити Українську Військову Організацію (УВО).

УВО була заснована 1920 року. У своїй діяльності спиралася на українську військову традицію періоду УНР, відзначалася дисципліною й користувалася великим авторитетом. На чолі УВО стояв полковник Євген Коновалець, колишній командир осадного Корпусу Січових Стрільців — частини Української Дієвої Армії.

УВО розгорнула свою діяльність не лише на еміграції, організація мала значні впливи в Західній Україні, а також пробувала перенести свою дію на лівий берег Дніпра. УВО сповідувала революційні форми і методи боротьби, не включала збройних сутичок і стояла на засаді безкомпромісного шляху здобуття Української держави.

У 1922 році серед українського вояцтва в Ліберці та Йозофові (Чехословаччина) постала Група Української Національної Молоді. Головний акцент у діяльності цієї організації був зроблений на виховну й ідеологічну роботу, яка спрямовувалася на подолання ворожих радянофільських і конформістських тенденцій, які час від часу проникали на еміграцію й були досить поширені в Західній Україні. Група активно діяла в університетських осередках Східної Європи, але центром була Прага. У 1924 році почав виходити часопис «Національна думка», який відзначався глибиною осмислення ідеологічної проблематики і став основою для пізнішої появи «Розбудови Нації», офіціозу ОУН.

Восени 1925 року утворилася Легія Українських Націоналістів (ЛУН), яка виникла на основі менших і дрібніших молодіжних українських організацій Чехословаччини. Центром Легії були Подебради, зокрема місцева Українська Господарська Академія, де вирувало українське наукове і політичне життя і де, як правило, працювали і навчалися емігранти із Східної України. На початках Легія не була так виразно ідеологічно скристалізованою, як, скажімо, УВО, і деякий час там мали значні впливи монархісти. Але дуже скоро наполегливі студії й ідеологічна праця призвели до виразного націоналістичного забарвлення Легії. Серед інших організацій Легія була однією з найчисельніших і добре структурованих. Осередки цієї організації були в Парижі, Люксембурзі, Берліні, Відні та інших містах Європи. Саме в ЛУН було вперше прийняте вже традиційне вітання «Слава Україні!»

У середовищі Легії народилася ідея об'єднання організаційно розрізнених, але ідейно близьких організацій в

одну монолітну й впливову силу, здатну визволити й об'єднати Україну.

Процеси формування націоналістичних осередків також проходили в Західній Україні. Перша така організація виникла у Львові 1925 року, і до її створення безпосередньо прислужилася УВО. Організація дістала назву Група Української Державницької Молоді. Організація швидко зростала чисельно, мала свої осередки майже в усіх навчальних закладах, проводила збори, дискусії, поширювала націоналістичну літературу.

Слід також відзначити, що на той час в Західній Україні існували легальні українські партії. Найвідоміша з них УНДО — Українське національно-демократичне об'єднання. Однак УНДО, як і інші українські партії, відкидала революційний шлях боротьби, часто займала угодовську позицію до окупанта, сподіваючись, що шляхом пошуку компромісів можна домогтися поліпшення становища українців, які перебували під гнітом Польщі. Тому дуже часто між середовищами демократів і націоналістів виникали непорозуміння, які лише чіткіше кристалізували націоналістичну революційно-визвольну концепцію.

Наприкінці двадцятих років стало зрозумілим, що велика кількість ідейно споріднених організацій унеможлиблює ефективність їхньої діяльності. Актуальним стало питання про об'єднання усіх їх в одну організацію, структура та ідеологічне підґрунтя якої забезпечили б появу нової політичної сили, здатної підняти широкі маси на боротьбу за визволення України.

Розпочалися переговори між Групою Української Державницької Молоді і Легією Українських Націоналістів. Було узгоджено спільну ідейну платформу та схвалено статут Союзу Організації Українських Націоналістів, на основі якого передбачалося об'єднати дві організації. 12 липня 1927 року було скликано збори Союзу та обрано його Управу, яку очолив Микола Сціборський. При цьому обидві організації поки що не саморозпускалися, а готували спільну конференцію, яка мала опрацювати й уніфікувати основні

принципи націоналістичної ідеології, на основі якої передбачалося об'єднати усі націоналістичні організації.

Така конференція відбулася в Берліні 3—7 листопада 1927 року. Це місце було вибрано не випадково, оскільки тут був осідок Начальної Команди УВО і жив Євген Коновалець.

У конференції взяли участь представники усіх діючих націоналістичних організацій еміграції і України. Головним підсумком Першої конференції Українських Націоналістів було обрання Проводу Українських Націоналістів (ПУН), до якого увійшли: Євген Коновалець як голова і члени: Дмитро Андрієвський, Володимир Мартинець та Микола Сціборський. Було створено секретаріат та референтури. Засновано офіціоз ПУН — журнал «Розбудова Нації». І хоч конференція заманіфестувала намір об'єднати всі організації, але поки що не визначила, чи це має бути єдина монолітна організація, чи спілка діючих організацій.

Процес консолідації тривав. Наступним етапом стало проведення Другої конференції, яка відбулася на початку квітня 1928 року в Празі. Представництво на ній було дещо ширше. Окрім представників націоналістичних організацій, у ній взяли участь активісти націоналістичної преси, окремі особи. Головними проблемами, які широко дискутувалися, були дві: створення єдиної організації і ставлення до існуючих уже партій.

Внаслідок обміну думок була прийнята ухвала, в якій значалося, що Провід Українських Націоналістів відмежовується від діяльності українських партій, які на той час були розсварені, часто ставали на шлях опортунізму і виявляли неспроможність вести революційну боротьбу за визволення України. На конференції також було прийнято рішення провести Конгрес Українських Націоналістів, який би остаточно завершив створення єдиної організації.

Підготовка до об'єднаною Конгресу тривала довгий час. ПУН провів колосальну організаційну роботу. Було підготовлено проекти відповідних документів. Зокрема, десять голов-

них тем мали стати предметом роботи Конгресу. Це сучасний стан українського народу; засади українського націоналізму; український націоналізм та інші ідеології; державний устрій і державна влада в Україні; соціальне питання в Україні; питання культури і релігії; економіка України; військова справа; створення Організації Українських Націоналістів.

Конгрес розпочав роботу у Відні 28 січня 1928 року і тривав до 3 лютого. У ньому взяло участь 28 делегатів і двоє гостей. Наради пройшли організовано, що дало можливість обговорити широкий комплекс питань з передбачених проблем. На Конгресі постала Організація Українських Націоналістів. Було обрано керівний орган — Провід Українських Націоналістів, який очолив Євген Коновалець і до складу якого увійшли Микола Сціборський, Дмитро Андрієвський, Володимир Мартинець, Юліян Вассиян, Микола Капустянський, Петро Кожевників, Любомир Костарів, головний суддя Ярослав Дуб, голова контрольно-ревізійної комісії Ярослав Моралевич. Було схвалено Устрій ОУН, який, окрім організаційної структури, визначив ставлення ОУН до головних політичних, соціальних, економічних та культурних проблем життя України.

Дуже швидко широкий загал як на еміграції, так і в Україні відчув дію ОУН. Організація розгорнула діяльність у трьох напрямках: революційно-підпільному на окупованих землях; ідеологічно-виховному та політико-репрезентаційному, тобто пропаганда української справи на зовнішньополітичній арені.

На українських землях ОУН діяла нелегально через за-конспіровану систему організаційних клітин. Добір до Організації був дуже суворим. Перед прийняттям до лав ОУН люди ретельно перевірялися щодо їхньої ідейності та готовності вести небезпечну підпільну роботу. Кожен член ОУН складав присягу на вірність українській нації, Організації Українських Націоналістів та Проводові ОУН. Кожен член ОУН мав бути готовий віддати життя за ідеал самостійної і собор-

ної України. Побудована на засадах глибокої ідейності та суворой дисципліни ОУН змогла не тільки встояти перед жорстоким терором з боку окупаційної влади, а й вести ефективну роботу.

На кінець першої половини 30-х років було здійснено кілька бойових акцій, які виразно заманіфестували готовність ОУН до непримиренної боротьби. Так, було ліквідовано міністра внутрішніх справ Польщі Перацького, який особисто був відповідальний за так звану пацифікацію, яка призвела до масових арештів і знущань над українцями. Було виконано низку експропріаційних акцій, коли з державних польських установ вилучалися гроші для проведення революційної боротьби. ОУН ініціювала широкі саботажні акції, які підривали польську економіку. Відбувалися постійні збройні сутички з поліцією.

Авторитет ОУН серед народу зростав, але паралельно посилювалися репресії окупаційної влади. Тільки за підозру у приналежності до ОУН українця могли ув'язнити до п'яти років. З метою придушення національно-визвольного руху було відкрито концтабір «Берега Картузька», куди кидали українських патріотів.

На кінець тридцятих років мережа ОУН поширилася з Галичини і Волині на Буковину й Закарпаття. Є припущення, що окремі члени ОУН проникали в підрадянську Україну.

Широкого розмаху набула ідейно-виховна робота. ОУН видавала велику кількість легальних і нелегальних видань, які поширювалися у всьому світі. В українських поселеннях Європи та Америки створювалися громадські організації, які, окрім моральної підтримки ОУН, проводили велику пропагандистську роботу, а також організовували збір коштів. Уже в 30-х роках такі організації були створені у Франції, Німеччині, США, Канаді, Бразилії, Аргентині, Парагваї та на Далекому Сході.

ОУН проводила активну зовнішньополітичну діяльність. В Європі засновувалися пресові бюро ОУН, які подавали об'єктивну інформацію про стан справ в Україні до інозем-

них газет та політичних інституцій Заходу. Такі бюро існували у Лондоні, Женеві і Римі. Були навіть налагоджені напівофіційні контакти ПУН з урядами багатьох країн світу. Коли брати до уваги той факт, що світова спільнота тоді не усвідомлювала важливості української проблеми в Європі, зовнішньополітична діяльність була особливо актуальною.

На кінець 30-х років припадають дві події, які мали визначальне значення в історії Організації Українських Націоналістів. У травні 1938 року у Роттердамі (Голландія) було вчинено смертельний напад на голову Проводу Українських Націоналістів полковника Євгена Коновальця. Замах здійснив спеціально підсланий більшовицький агент, який виконав пряме доручення Сталіна ліквідувати голову ОУН. Смерть Коновальця була важким ударом для ОУН. Адже Коновалець був беззаперечним лідером Організації, користувався величезним авторитетом в Україні й світі, його постать була взірцем для нації.

Після смерті Євгена Коновальця, згідно з заповітом, Провід очолив полковник Андрій Мельник, соратник Коновальця з часів боротьби УНР та спільної праці в лавах УВО. У серпні 1939 року в Римі відбувся Другий Великий Збір Українських Націоналістів, який офіційно затвердив Андрія Мельника на посаді Голови ПУН.

Тим часом Європа жила у передчутті нової війни. Основні політичні події почали розгортатися у східній і центральній Європі. У 1938 році Мюнхенським договором була розчленована Чехословаччина. Українцям, які проживали на території сучасного Закарпаття, вдалося добитися від Праги права на автономію, яке було їм обіцяне ще 1918 року, коли створювалася Чехословацька держава.

На Закарпатті діяли кращі кадри ОУН, а тому дуже скоро ОУН охопила своїми впливами політичне, економічне, культурне життя маленької автономії. У лютому 1939 року були проведені вибори до Сейму Карпатської України, на яких перемогла коаліція самостійницьких сил, яку підтримувала

ОУН. Але вже у березні 1939 року Німеччина окупувала Чехію. Словаччина проголосила незалежність під протекторатом Німеччини, яка віддала Угорщині Карпатську Україну. Щоб зберегти свою незалежність, Сейм 15 березня 1939 року проголосив повну державну незалежність Карпатської України. Натомість Угорщина ввела свої війська на Карпатську землю, щоб придушити волю українців Закарпаття жити державним життям. Створена членами ОУН «Карпатська Січ» більше місяця вела смертельну боротьбу з мадярськими окупантами. Однак сили були далеко нерівними. Карпатська Україна не встояла як незалежна держава.

Після подій на Карпатській Україні ПУН змушений був зайняти чітку і виразну позицію щодо політики гітлерівської Німеччини, яка не приховувала своїх реваншистських намірів і прагнула розв'язати нову війну. Ще у постановах Римського Збору відзначалося: «Українські визвольні змагання цілковито підметні в своїй основі й незалежні від кожного часного укладу міжнародних сил. Ніколи і в ніякій ситуації не піде український націоналізм на компроміси із займанцями України... Тільки з тими народами, що респектують (поважають. — Б. Ч.) ідею українського державного і соборницького визволення».

Карпатська Україна виявила справжнє ставлення німців до українського питання, а тому й позиція ПУН була виразно антинімецькою. ОУН самостійно почала готуватися до можливої війни, розраховуючи на власні сили і готуючись до протистояння з двома окупантами: німецьким нацизмом і російським більшовизмом.

Напередодні війни в ОУН стався розкол. Група молодих націоналістів на чолі з Степаном Бандерою, яка після окупації Польщі Німеччиною повернулася з тюрем і була відірвана від діяльності Організації, в ультимативній формі почала домагатися від ПУН та його Голови полковника Мельника зміни тактики ОУН, а також усунення з ПУН кількох його членів. Конфлікт набрав гострих форм і призвів до розколу.

Від ОУН відійшло середовище Бандери, яке в лютому 1940 року утворило «Революційний Провід ОУН» й перебрало собі назву ОУН(р). (Пізніше — ОУН-Б; ОУН-СД.)

Розкол ОУН значно послабив національно-визвольний рух, але не міг зупинити визвольної боротьби.

З початком Другої світової війни в Україну вирушили похідні групи ОУН, завданням яких була організація українського політичного, економічного, культурного й церковного життя.

Тривалий час інтерпретація подій Другої світової війни на теренах України подавалася виключно у контексті імперської пропаганди як протистояння двох сил: німецького фашизму та московського більшовизму.

Радянська пропаганда докладала максимум зусиль, щоб переконати широкий загал у тому, що українська державницька ідея у 40-х роках була знищена, а українці відмовилися від самостійницьких домагань.

Однак діяльність націоналістичного руху не лише заперечує висновки радянської історіографії, а й одночасно ілюструє нездоланність потягу нації до суверенності.

Політичним виявом державницьких устремлінь став Акт 30 червня 1941 року, коли з ініціативи ОУН-СД у Львові було проголошене Тимчасове Крайове Державне Правління. У радянській історіографії цей факт висвітлювався як антинародний. Сьогодні можемо ствердити, що ця подія вийшла за рамки як німецької політики, так і більшовицьких планів. Акт 30 червня з усією силою актуалізував політичну тактику орієнтації на власні сили, унезалежнення національно-визвольного руху від сторонніх чинників.

Наступним державним кроком поневоленої нації стала низка подій і політичних заходів, викликаних функціонуванням Української Національної Ради — державного інституту, який в умовах німецької окупації став виразником інтересів української нації. УНРада була результатом державницьких змагань ОУН під проводом Мельника. Після заборони діяль-

ності УНРади в Києві її представники урочисто підписали акт злуки Київської УНРади з Національною Радою у Львові. До цього акту долучився Сейм Карпатської України. Таким чином постала Всеукраїнська Національна Рада.

Чималим досягненням ОУН стало налагодження українського культурного і громадського життя в Києві. У столиці виходив тижневик «Українське Слово», функціонувала Спілка українських письменників, низка інших громадських установ.

Активність ОУН, націоналістичного руху в цілому не залишилася поза увагою німців. Уже в 1941 році у Львові було ліквідовано Крайове Державне Правління, а в 1942 році в Києві — Українську Національну Раду. Масові арешти прокотилися Україною. Загинула відома поетка Олена Теліга. У концентраційному таборі опинилися Мельник та Бандера.

Саме німецькі репресії дали могутній імпульс бойовим діям Української Повстанської Армії.

Якщо взяти до уваги, що активність похідних груп ОУН поширювалася на всі українські етнічні землі, а збройний опір ще довго не припинявся й після закінчення Другої світової війни, то можна зробити однозначний висновок: ОУН і націоналістичний рух стали незаперечним свідченням невмирущості національної ідеї та готовності українського народу зі зброєю в руках відстоювати ідеал національної самостійності.

Втрати ОУН і націоналістичного руху в Другій світовій війні були величезними. Зокрема, загинуло п'ятеро з дев'яти членів Проводу ОУН: Микола Сціборський, Омелян Сенік-Грибівський, Роман Сушко, Ярослав Барановський, Олег Кандиба-Ольжич. У роки війни загинуло 197 членів керівного активу ОУН. В цілому близько 5000 членів ОУН впали жертвами окупаційного терору в боротьбі за визволення України.

Після війни основні сили ОУН були виведені за кордон. В Україні залишилися глибокозаконспіровані відділи, що не припиняли діяльності аж до відновлення незалежності в 1991 році.

Основні зусилля своєї діяльності за кордоном ОУН спрямувала на консолідацію українських партій і організацій до-

вкола одного політичного центру, яким згодом став Державний Центр Української Народної Республіки. ОУН розбудувала мережу громадських організацій, які оформилися у Світову координаційну Раду Ідеологічно Споріднених Націоналістичних Організацій. З ініціативи провідника ОУН Андрія Мельника було створено Світовий Конгрес Вільних Українців, який об'єднав українців еміграції незалежно від їхніх політичних переконань і приналежності до тої чи іншої партії.

Українські націоналісти підтримували тісний зв'язок з дисидентським рухом в Україні. Саме при їх сприянні на заході з'являлися твори, що розповідали про боротьбу українського підпілля. Так, у націоналістичному видавництві «Українське Слово» побачила світ книжка В'ячеслава Чорновола «Лихо з розуму», яка кидала правдиве світло на радянську дійсність і засвідчувала неперервність національно-визвольного руху.

Після смерті полковника Андрія Мельника у 1964 р. ОУН очолив Олег Штуль-Жданович, відомий журналіст, активний учасник руху УПА на Волині, довголітній редактор тижневика «Українське Слово». Із 1977 року по 1979 рік головою Проводу ОУН був Денис Квітковський. З 1981 року ОУН очолює Микола Плав'юк.

На території УРСР ОУН діяла нелегально. І лише в серпні 1991 року український народ став свідком тріумфу ідеї, за яку боролася ОУН, — Україна стала незалежною державою.

У 1993 році ОУН як громадська організація зареєстрована у Міністерстві юстиції України. ОУН є громадською організацією, що об'єднує у своїх лавах українців, які в поширенні ідей українського націоналізму вбачають рушійну силу розвитку української нації. ОУН діє заради забезпечення найкращих умов для її розвитку та виконання нею своєї історичної місії.

Організаційна, політична та ідеологічна діяльність ОУН підпорядкована залученню до її лав кращих представників української нації для реалізації проектів і програм ОУН, використовуючи «мозкові штурми» та дискусії, поширення

новітніх досягнень маркетингу, менеджменту, психологічних методик і технік, підтримку сприятливого комунікативного середовища в ОУН для формування світогляду і професіоналізму її членів.

ОУН співпрацює з громадськими, державними, комерційними установами, політичними партіями, створює широкі можливості для поширення ідей українського націоналізму, які є єдиною консолідуючою основою для формування сильної, здорової, конкурентоспроможної української нації і побудови заможної Української держави.

Водночас діяльність українських націоналістів є засобом розвитку і зростання ОУН, а відтак — поглиблення її впливу на розвиток суспільства, поширення ідей українського націоналізму, утвердження чесної конкуренції, зміцнення законності, забезпечення процвітання українського суспільства.

ОУН сприяє тому, щоб Україна зберегла і зміцнила свій науковий потенціал, мала потужні Збройні сили.

Асоційованими членами ОУН є Всеукраїнське жіноче товариство імені Олени Теліги, Фондація ім. О. Ольжича, молодіжне об'єднання «Зарево». Офіціоз ОУН — тижневик «Українське Слово».

Політична декларація XVII Великого Збору Українських Націоналістів

Сучасний стан Української нації та держави характеризується низкою суперечливих подій і явищ. З одного боку, Україна утверджується як незалежна держава, самостійний суб'єкт світової геополітики, а з другого — в самій країні відбуваються процеси, які часто-густо несуть загрозу українській державності.

Упродовж багатьох років не вдається розв'язати головне питання: утвердити Україну як державу Української нації, встановити українську за змістом і формою владу, здатну ефективно захищати власні національні інтереси у всіх сферах суспільного життя.

Через це етапним явищем у житті нації та держави стали революційні події осені-зими 2004 року, відгомін та наслідки яких мають великий вплив на сьогоднішній день. Важливою ланкою глобального процесу становлення нових національних демократій у Європі, продовженням серії «оксамитових» революцій стала Помаранчева революція в Україні.

Восени 2004 року Україні були притаманні всі класичні ознаки революційної ситуації, коли влада вичерпала свій ресурс управління старими методами, а народ твердо заявив про категоричне небажання жити за встановленими купкою людей правилами, які принижують честь і гідність абсолютної більшості населення, та виступив проти небезпеки втрати державності України. Український народ повстав, і це було справді потужне та загальнонародне повстання, як це не раз було в українській історії, коли він знову і знову повставав за омріяну волю, за споконвічні традиції та віру, за свої права, за власну самостійну державу.

Події, що відбувалися восени 2004 року в Україні, за своєю глибинною суттю були потужною національно-демократич-

ною революцією, яка мала ствердити Україну як демократичну державу, і віддзеркалили не лише колосальну трансформацію українського суспільства, а й довели той незаперечний факт, що Українська нація є, вона давно існує як політичний феномен з моменту, як продемонструвала своє прагнення до самостійного і незалежного розвитку і проголосила створення Української Народної Республіки. Під час Помаранчевої революції Українська нація знову висловила свою політичну волю.

«Майдан» став збірним символом Помаранчевої революції та виявом волі повсталих проти режиму громадян, які при всій готовності до радикальних дій шляхом мирного тиску примусили владу поступитися і відкрили шлях демократичним перетворенням.

Загальнодемократичні вимоги основних прав і свобод, висунуті під час революційних подій 2004 року, становили важливу складову частину рушійних сил Помаранчевої революції. Проте головним чинником, який покликав до життя народне повстання та створив феномен Майдану, була пряма загроза майбутньому існуванню незалежної Української держави та самої Української нації. Саме очевидна реальність цих загроз вивела на вулиці та площі мільйони українців, носіїв стихійного та природно притаманного їм націоналізму. Цей глибоковкорінений в українську спільноту стихійний націоналізм масово виявив себе у вирішальний час, коли нація впритул наблизилася до того національного рубежу, яким вона не може поступитися ніколи. Гасло «За Україну!», яке було найбільш поширене під час революційних подій, та особливо активна участь у цих подіях українців з традиційних регіонів поширення організованого націоналістичного руху стали яскравим відображенням глибинної суті Помаранчевої революції.

Український націоналізм був тим стрижнем, який, власне, визначав прагнення народу до свободи і демократії. Цей феномен Помаранчевої революції одним із перших відзначив колишній радник президента США Картера Збігнев Бжезінський (див. с. 5).

Українська революція стала об'єктивним фактом не тому, що політична еліта взяла на озброєння ідеологічні засади націоналізму, а тому, що його силу усвідомила значна частина населення. Націоналістичним був насамперед Майдан, а не ті, хто з трибуни промовляв до нього. Це один із парадоксів Української революції, яку можна назвати націоналістичною за змістом і ліберальною за формою.

Помаранчева революція, яку все ж правильніше називати Українською революцією, незважаючи на всі парадокси, стала могутнім стимулятором прирощення національної гідності й самоповаги. Це основне досягнення революції, а отже — українського націоналізму у ХХІ сторіччі.

Українська революція в єдиному пориві об'єднала всю українську спільноту у світі, стала потужним стимулятором національної самоідентифікації українців у країнах поселення. Тисячі українських активістів прибули в Україну на підтримку повсталого народу, сотні тисяч взяли участь у жертовній підтримці революції матеріально та в публічних маніфестаціях. Вона стала вагомим чинником у протистоянні світового українства процесам асиміляції та піднесла українське національне життя поза межами України на якісно новий рівень.

Однак представники національної еліти, які виступили на чолі Помаранчевої революції і яким народ довірив владу, у своїй переважній більшості не були і не стали носіями націоналістичної ідеології. Вони виступили речниками, з одного боку, суто ліберальних цінностей, а з другого — лівоцентристських ідей і концепцій. Ці світоглядні суперечності склали основу глибокого конфлікту щодо стилю, форм та методів управління державою, впливали на чіткість визначення напрямів внутрішньої та зовнішньої політики. І ті, й інші виявилися не готовими втілити в життя національні очікування, які плекало під час революції національно свідоме українство. Тож між політичною елітою, яка прийшла до влади внаслідок революційних подій, та народом, як основною рушійною силою революції, утворилася прірва.

Перші суперечності між «націоналістичними» масами та «ліберальним» і «лівоцентристським» проводом революції загострилися вже в перший постреволюційний час. Свідченням чого став новий виток протистояння через намагання окремих політиків надати російській мові статус офіційної, тобто другої державної, неспроможність влади розв'язати проблему державного визнання боротьби ОУН і УПА, намагання уникнути вирішення складних економічних проблем, натомість захоплення соціальним популізмом, врешті, залежність окремих політичних сил від зовнішніх чинників, передусім Росії.

Світоглядна, політична невизначеність провладних сил, неусвідомлення ними справжніх ідеалів нації та неготовність професійно, ефективно і послідовно розв'язувати складні економічні та соціальні проблеми, зокрема на сході й півдні України, конфлікт всередині «помаранчевої» коаліції та жорстоке взаємопоборювання політичних сил, які були провідними її чинниками, зумовили активізацію сил реваншу. До того ж, нова українська влада не спромоглася виробити чіткої стратегії щодо зміцнення україноцентричних тенденцій на сході та півдні держави, фактично погодившись на консервацію в цих регіонах форпосту старого режиму та проросійськи налаштованих настроїв. Внаслідок цих чинників вибори до Верховної Ради України, які мали остаточно закріпити перемогу Помаранчевої революції і забезпечити незворотність демократичних процесів, цю свою історичну місію виконати не змогли. Вибори показали, що, незважаючи на пройдені шістнадцять років Незалежності та майже півтора року діяльності нової, «помаранчевої» влади, Україна ще залишається ментально та світоглядно неоднорідною державою.

Водночас вибори нового складу Верховної Ради України та органів місцевого самоврядування загострили ще одну суспільну проблему — недосконалість чинної Конституції, зокрема руйнівну суть тих її статей, що були внесені до Основного Закону в результаті конституційної реформи.

Сьогодні всім зрозуміло, що так звана конституційна реформа не лише не розв'язала проблеми формування відповідальної влади, а й обмежила можливість протидіяти відвертим спробам проросійських сил розчленувати державу, зневажити чинні закони, підірвати міжнародний авторитет України.

Треба визнати: сепаратистські дії з боку окремих місцевих рад на сході і півдні країни — це не тільки результат активізації реваншистських сил, а передусім відсутність у виконавчої влади правових важелів, з допомогою яких можна було б навести в державі лад.

А тому невідкладним завданням, яке стоїть перед суспільством, є оновлення Конституції, що дозволить сформувати в Україні владу, спроможну вирішувати, а не нагромаджувати проблеми.

Сформована у Верховній Раді більшість, основу якої становлять фракції проросійської орієнтації, не лише не спроможна забезпечити поступ Української нації до процвітання, а й несе загрозу суверенітету й територіальній цілісності країни. Треба відверто визнати: у парламентській більшості є сили, які не приховують своєї антиукраїнської суті, намагаються всіляко зневажити українську мову, культуру, традиції, ставлять під сумнів саме право українців жити у власній державі.

Підписання Президентом України В. Ющенком разом із Головою Верховної Ради О. Морозом і лідером Партії регіонів В. Януковичем Універсалу національної єдності та наступне призначення останнього Прем'єр-міністром докорінно змінили політичний ландшафт України. З одного боку, декларується незмінність зовнішнього та внутрішнього курсу України, а з другого — система виконавчої влади, зокрема Кабінет Міністрів, опинилася під контролем політичних сил, більшість яких обіцяла своїм виборцям «радикальну» зміну цього курсу.

У цій ситуації ОУН вимагає від уряду забезпечити реалізацію положень, зафіксованих в Універсалі національної

єдності, зокрема щодо європейської та євроатлантичної інтеграції, унітарності державного устрою України та гарантування функціонування української мови на всій території держави.

Водночас ОУН вважає, що запорукою незворотності курсу на утвердження в Україні принципів національної державності може стати консолідація державницьких, насамперед націоналістичних, партій та організацій, спроможних реально протистояти антиукраїнським і антидержавним проявам у парламенті, уряді та поза ними.

Зокрема, реальною протидією загрозам українській державності, що виникли внаслідок приходу до влади сил контрреволюції, стане об'єднання українських націоналістів в єдину політичну силу, спроможну виступити на захист інтересів нації і держави. ОУН заявляє про свою готовність невідкладно розпочати формування єдиного націоналістичного руху.

Лише твердий намір політичних сил державницького спрямування утверджувати в Україні ідею побудови Української національної держави може стати адекватною відповіддю шовіністам, сепаратистам, іншим антидержавним елементам.

Українці, як корінна нація, мають перебрати владу до своїх рук в усіх державних органах, внутрішня і зовнішня політика влади має бути спрямована на реалізацію творчого потенціалу українського народу.

ОУН стоїть на засадах безумовного утвердження української мови в усіх сферах суспільного життя. Будь-які спроби надати російській мові статусу регіональної, офіційної, тобто другої державної, — це не лише провокація проти українського народу, яку слід однозначно кваліфікувати як спробу підризу національної безпеки України, її суверенітету, а й намагання знищити український етнос як носія історичної пам'яті й української культури.

У цьому контексті потрібно вжити рішучих заходів стосовно протиправної діяльності різноманітних проросійських уг-

руповань, які останнім часом активно діють на сході і півдні України. Треба покласти край діяльності російських шовіністичних організацій, які, прикриваючись демократією, публічно зневажають нашу мову, державу, історію та культуру.

Постреволюційна дійсність також показала, що біля важелів влади, на чолі провідних політичних сил опинилося чимало людей, які не мають належної професійної підготовки, а головне — бажання утверджувати державність України на засадах українських національних, духовних та культурних цінностей.

Саме брак українського патріотизму, відчуття належності до історії великого і героїчного народу призвели до того, що влада так і не спромоглася на державному рівні визнати національно-визвольний рух ОУН і УПА. Цю кричущу історичну і національну несправедливість має бути негайно усунено!

Головною проблемою сьогодення залишається реалізація ідеї соборності України. Треба відверто визнати, що намагання Росії, спрямовані на економічну, політичну й культурну окупацію України, можуть призвести до територіального розчленування держави, поглиблення суперечностей між різними її частинами. Це реальна загроза, яка вимагає адекватної реакції влади і суспільства.

Сьогодні основна битва за Українську державу відбувається в її східних і південних областях.

Стратегічним напрямом державної політики, що забезпечує національний суверенітет, має стати усунення загроз територіальній цілісності Української держави. Такою небезпекою є передусім дислокація в Криму російського Чорноморського флоту, який тривалий час виступає чинником дестабілізації, провокує сепаратистські настрої в Україні та нагнітає шовіністичну істерію в Росії. Лише негайне виведення ЧФ з України, що, до речі, відповідає ст. 17 Основного Закону, яка забороняє розташування іноземних військових баз на території нашої держави, стабілізує ситуацію, унеможливить антиукраїнські й антидержавні провокації.

Організація Українських Націоналістів загалом підтримує

зовнішньополітичний курс Президента Віктора Ющенка, спрямований на європейську та євроатлантичну інтеграцію країни, оскільки лише в колі провідних європейських держав Україна може забезпечити власну національну безпеку. Однак при цьому зберегти свою національну самобутність, не розчинитися в глибокому морі глобалізації можна лише за умови належної уваги до української культури, гарантування інформаційного суверенітету держави, усвідомлення важливості ролі та місця в суспільному житті традиційних християнських цінностей.

Проукраїнський курс зовнішньої політики полягає в забезпеченні власних політичних, економічних, військових інтересів на шляху інтеграції до європейської спільноти при збереженні власної культурної самобутності. Політичний провід нації має досягнути незаперечну істину: лише націоналізм, як оперття на економічну й культурну силу нації, спроможний унеможливити негативні наслідки глобалізації.

Український націоналістичний рух вступає в нову фазу свого існування. Його історична місія полягає в тому, щоб у коловороті складних економічних, соціальних, демографічних та культурних проблем забезпечити поступ України на шляху побудови національної державності. Це єдино правильний шлях, який спроможний привести нас до омріяної мети — утвердження Української Самостійної Соборної Держави.

ЗМІСТ

Вступ	3
Що таке націоналізм?	9
До питання про історію націоналістичного руху	12
Дмитро Донцов	15
Микола Сціборський	23
Націоналісти в незалежній Україні	29
Про єдність націоналістів	35
До питання про державне визнання боротьби ОУН і УПА	40
То ж який Указ підписав Президент?	44
Що таке солідаризм?	48
Геополітичні виклики	52
Геополітичні візії	56
Неминучість націоналізму	59
Інформаційний експансіонізм	63
Націоналізм як ідеологія утвердження національної державності	68
Націоналізм і «соціальне питання»	76
Місія українського націоналізму	81
Де праві!?	87
Додаток. Організація Українських Націоналістів	91
Політична декларація XVII Великого Збору Українських Націоналістів	103

Громадсько-політичне видання

Богдан Червак

НАЦІОНАЛІЗМ

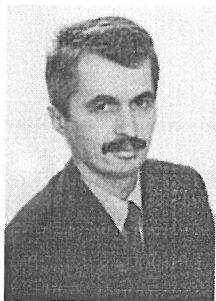
НАРИСИ

Редактор О. Веремійчик
Коректор Т. Северина
Верстка Г. Сіденко

Підписано до друку 24.09.2007
Формат 60x84 1/16. Папір офсетний № 1
Гарнітура BookmanC. Друк офсетний
Умовн. друк. арк. 6,51. Обл.-вид. арк. 6,64
Наклад 1000 прим.

Видавництво імені Олени Теліги
Реєстраційне свідоцтво № 21638468, видане 15.02.95
01010, Київ, 10, вул. Івана Мазепи, 6

Віддруковано в ОП "Житє мирська облдрукарня"
з готових діапозитивів замовника.
Зам. 706.

ЧЕРВАК БОГДАН ОСТАПОВИЧ

Народився 29 червня 1964 року в Дрогобичі, що на Львівщині. У 1992 році закінчив Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка. За спеціальністю – вчитель української мови і літератури. У 2006 році закінчив Національну академію державного управління при Президентові України і отримав повну вищу освіту за спеціальністю «Управління суспільним розвитком» та здобув кваліфікацію магістра управління суспільним розвитком. Обирався депутатом Трускавецької міської ради. Член Організації Українських Націоналістів, провідник Київської міської організації ОУН. У вересні 2001 року перейшов на роботу в Кабінет Міністрів України. Працював завідуючим сектором з моніторингу та підготовки матеріалів для ЗМІ Управління зв'язків з громадськістю. З 2005 року працює у Державному комітеті телебачення і радіомовлення України.

Автор книг: «Образ гетьмана Виговського в українській літературі». – Дрогобич: Видавнича фірма «Відродження», 1993; «Український націоналізм: дослідження, інтерпретації, портрети». – Дрогобич: Видавнича фірма «Відродження», 1996; «Олена Теліга: життя і творчість». – Київ: Видавництво імені Олени Теліги, 1997; «Уроки націоналізму». – Київ: Видавництво імені Олени Теліги, 2003; «Битва за Волинь». – Київ: Видавництво імені Олени Теліги, 2004; «Правда про український Київ 1941 –1942 рр.». – Київ: Видавництво імені Олени Теліги, 2004; «Слово, що стало зброєю». – Київ: Видавництво імені Олени Теліги, 2007.

Одружений. Виховує двох дітей: доньку – Надійку та сина – Остапа.